

Autoreferat

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

dr inż. Krystian Zawadzki

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie.....	3
2. Podstawowe informacje o kandydacie	3
2.1 Imię i nazwisko.....	3
2.2 Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej	3
2.3 Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	4
3. Ogólna charakterystyka dorobku naukowego	4
3.1 Zainteresowania naukowe.....	4
3.2 Zestawienie prac naukowych opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora.....	4
4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.)	5
4.1 Granty i projekty realizowane w ramach prac nad monografią	6
4.2 Omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania	6
4.2.1 Cele naukowe	9
4.2.2 Wyniki badań oraz najważniejsze wnioski.....	10
4.2.3 Podsumowanie wyników badań empirycznych oraz wnioski końcowe	25
4.2.4 Wkład w rozwój dyscypliny	26
4.2.5 Dalsze wykorzystanie osiągniętych wyników	27
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	27
5.1 Opublikowane prace i artykuły naukowe (w tym otrzymane nagrody naukowe).....	28
5.2 Udział w konferencjach oraz seminariach naukowych.....	33
5.3 Realizowane projekty i granty	34
5.4 Działalność recenzencka.....	35
6. Pozostała działalność	36
6.1 Działalność dydaktyczna	36
6.2 Działalność popularyzatorska, ekspercka oraz organizacyjna	37
6.3 Współpraca międzynarodowa.....	38
7. Podsumowanie.....	39
 Bibliografia.....	 40

1. WPROWADZENIE

W związku ze złożeniem wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w **dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia**, przedkładałam autoreferat przedstawiający najważniejsze osiągnięcia w obszarze naukowym, dydaktycznym oraz organizacyjnym.

Poniższy autoreferat składa się z siedmiu części. Część pierwsza stanowi wprowadzenie. W części drugiej przybliżyłam podstawowe informacje na swój temat, w tym dotyczące mojego wykształcenia oraz przebiegu dotychczasowej kariery akademickiej. W części trzeciej przedstawiam zbiorcze informacje o osiągnięciach i dorobku naukowym.

W kolejnej, czwartej części autoreferatu omawiam osiągnięcie naukowe, w rozumieniu art.16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.), którym jest autorska monografia zatytułowana: ***Ekonomiczne efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych***.

W części piątej przybliżyłam pozostały dorobek naukowo-badawczy, zaś w części szóstej charakteryzuję moją pozostałą, w tym dydaktyczną i organizacyjną działalność. Autoreferat kończy podsumowanie.

Szczegółowy wykaz opublikowanych prac naukowych oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, podjętej współpracy naukowej i popularyzacji nauki zamieszczone są odpowiednio w załącznikach nr 3 oraz nr 4 do przedkładanego wniosku.¹ W załączniku nr 5 znajdują się oświadczenia współautorów moich publikacji.²

2. PODSTAWOWE INFORMACJE O KANDYDACIE

2.1. Imię i Nazwisko

Krystian Zawadzki

2.2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

- Lipiec 2005 – uzyskanie stopnia doktora nauk ekonomicznych, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Politechnika Gdańska, Gdańsk.
Tytuł rozprawy doktorskiej: „Przemiany polskiego rynku walutowego na drodze do Unii Gospodarczej i Walutowej”
Promotor: dr hab. Jan Komorowski, prof. nadzw. Politechniki Gdańskiej
Recenzenci: dr hab. Anna Rzczycka, prof. nadzw. Politechniki Gdańskiej oraz prof. dr hab. Maciej Stanisław Wiatr, prof. zw. Szkoły Głównej Handlowej
- Lipiec 2000 – uzyskanie tytułu zawodowego magistra ekonomii na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej, specjalność: Systemy zarządzania

¹ Załączniki nr 3 i nr 4 zostały opracowane z uwzględnieniem wymagań określonych w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2016 r., poz. 1586) oraz w oparciu o wzór wykazu dorobku habilitacyjnego – nauki społeczne (Komunikat Centralnej Komisji nr 3/2012).

² Załącznik nr 5 został opracowany zgodnie ze wzorem zawartym na stronie internetowej Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów: <http://www.ck.gov.pl/articles/id/47.html>.

2.3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- 2000 - 2005 - asystent, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Politechnika Gdańska
- 2005 - 2015 - adiunkt, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Politechnika Gdańska
- 2008 - 2017 – wykładowca, Instytut Ekonomiczny, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu
- 2015 – obecnie – starszy wykładowca, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Politechnika Gdańska

3. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA DOROBKU NAUKOWEGO

3.1. Zainteresowania naukowe

Na przestrzeni lat 2005-2017 moje zainteresowania naukowe ewoluowały od badań nad procesami integracyjnymi Polski z Unią Europejską poprzez badania dotyczące funkcjonowania rynku finansowego w Polsce w kierunku badań nad efektami organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych.

W lipcu 2005 roku, na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej obroniłem rozprawę doktorską pt.: „Przemiany polskiego rynku walutowego na drodze do Unii Gospodarczej i Walutowej”. Ewolucja moich zainteresowań badawczych bezpośrednio po uzyskaniu stopnia naukowego doktora była wynikiem pogłębienia tematyki poruszanej w pracy doktorskiej. Stąd podejmowane w latach 2005-2009 badania naukowe skupiały się w dwóch zasadniczych nurtach: problematyki odwołującej się do procesów integracji Polski z Unią Europejską oraz kwestii dotyczących funkcjonowania wybranych segmentów rynku finansowego w Polsce. Jednocześnie podejmowana w moich badaniach naukowych tematyka była systematycznie zgłębianą, jeśli brać pod uwagę zakres prowadzonych analiz, jak również stosowanych metod badawczych.

Dla rozwoju moich zainteresowań naukowych, kluczowym stała się partycypacja w latach 2009-2010 w projekcie badawczym współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, zatytułowanym **”Euro 2012. Szanse i zagrożenia dla Pomorza”** (umowa nr UDA-POKL.08.01.02-22-016/08-00)³. Mój udział w tym projekcie miał charakter czysto naukowy a partnerami byli portugalscy badacze zajmujący się oceną oddziaływania Euro 2004 na portugalską gospodarkę. Skierowało to moje zainteresowania w stronę bardzo słabo rozpoznanego obszaru badawczego (zarówno w Polsce jak i zagranicą) związanego z identyfikacją wpływu wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę państwa i/lub regionu organizatora. Od tego momentu większość moich prac badawczych koncentrowała się wokół problematyki ekonomicznych efektów determinowanych organizacją największych, światowych imprez sportowych. W początkowym okresie (lata 2010-2011) dotyczyło to wyłącznie efektów mierzalnych. Od 2012 roku moja uwaga skierowana została ponadto w stronę efektów trudno mierzalnych (*ang. intangible effects*).

3.2. Zestawienie prac naukowych opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora

Mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora (sierpień 2005- grudzień 2017) obejmuje łącznie **45 prac naukowych opublikowanych jako prace autorskie lub współautorskie**, w tym m.in. 2 autorskie monografie polskojęzyczne (w tym jedna we współautorstwie), 1 autorską monografię anglojęzyczną, 3 redakcje monografii naukowych (w tym 1 anglojęzycznej), 1 artykuł opublikowany w czasopiśmie indeksowanym w Journal Citation Report (JCR – z tzw. listy A), 16 artykułów w pozostałych recenzowanych czasopismach naukowych (w tym 4 w języku angielskim) oraz 19 rozdziałów w monografiach naukowych. Ich pełny wykaz oraz oświadczenia współautorów stanowią odpowiednio załączniki nr 3 (części 2.A. - 2.C) i nr 5 do wniosku.

Sumaryczna liczba punktów MNiSW z powyższych 45 publikacji wynosi **250**, a po uwzględnieniu korekty związanej ze współautorstwem **233** punkty. Łączna liczba cytowań moich prac naukowych według *Google*

---

³ Szczegółowe informacje nt. projektu zamieszczone zostały w części 5.3 autoreferatu.

Scholar wynosi **101** (indeks Hirscha=7)⁴. W bazie *Web of Science*, przeszukanej na podstawie wszystkich moich publikacji (*Cited Reference Search*)⁵ znajdują się **4** cytowania moich prac (indeks Hirscha =1). *Impact Factor* z roku publikacji wynosi **0,288** zaś 5-letni *Impact Factor* jest równy **0,415**.

Zestawienie bibliograficzne mojego dorobku naukowego po uzyskaniu stopnia doktora z uwzględnieniem rodzaju publikacji, liczby punktów (w roku publikacji) oraz współautorstwa znajduje się w Tabeli 1.

Tabela 1. Sumaryczne zestawienie dorobku naukowego po uzyskaniu stopnia doktora (sierpień 2005 – grudzień 2017)

Lp.	Typ publikacji	Liczba publikacji	Liczba punktów MNiSW <u>bez</u> uwzględnienia współautorstwa	Liczba punktów MNiSW <u>z</u> uwzględnieniem współautorstwa
1.	Monografie naukowe w języku angielskim	1	25	25
2.	Monografie naukowe w języku polskim	2	40	30
3.	Artykuły w czasopismach indeksowanych w Journal Citation Report (lista A)	1	15	15
4.	Artykuły w czasopismach wyszczególnionych przez MNiSW w wykazach innych niż A (lista B i C)	15	80	75
5.	Redakcja naukowa monografii	3	13	13
6.	Rozdziały w monografiach	19	77	75
7.	Pozostałe (poradniki, inne artykuły)	4	0	0
Razem		45	250	233

Uwagi: Punkty za poszczególne publikacje przydzielone na podstawie punktacji obowiązującej w roku publikacji.

Źródło: Opracowanie własne.

4. WSKAZANIE OSIĄGNIĘCIA WYNIKAJĄCEGO Z ART. 16 UST. 2 USTAWY Z DNIA 14 MARCA 2003 ROKU O STOPNIACH NAUKOWYCH I TYTULE NAUKOWYM ORAZ O STOPNIACH I TYTULE W ZAKRESIE SZTUKI (DZ.U. NR 65, POZ. 595 Z PÓŻN. ZM.)

Jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.), które uznają za znaczący wkład w rozwój nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia wskazuję autorską monografię:

Ekonomiczne efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych.

Monografia ukazała się nakładem Wydawnictwa Politechniki Gdańskiej w 2017 roku. Recenzentami wydawniczymi tej monografii byli:

- dr hab. Joanna Żyśko, Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji w Warszawie oraz
- dr hab. Zygmunt Waškowski, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

⁴ <https://scholar.google.pl/citations?user=5kG7gcsAAAAJ&hl=pl> wg stanu na dzień 15 grudnia 2017.

⁵ Praca cytowana nie musi znajdować się w JCR, natomiast publikacja, w której cytuje się tę pracę, jest indeksowana w JCR. Stan na dzień 15 grudnia 2017.

4.1. Granty i projekty realizowane w ramach prac nad monografią

1. (2009-2010) *Euro 2012. Szanse i zagrożenia dla Pomorza*, projekt badawczy współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (umowa nr UDA-POKL.08.01.02-22-016/08-00). Charakter udziału w projekcie: **główny wykonawca**.
2. (2011) *Wpływ wielkoformatowych imprez sportowych na gospodarkę organizatora*, grant Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na przeprowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich (umowa nr 019621). Charakter udziału w projekcie: **kierownik**.
3. (2013) *Wpływ organizacji wielkoformatowej imprezy sportowej na gospodarkę regionu na przykładzie Euro 2012*, grant finansowany ze środków na działalność wspomagającą badania na WZiE PG (numer zadania 020352). Charakter udziału w projekcie: **kierownik**.

4.2. Omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Chociaż w światowej literaturze dyskurs dotyczący oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora prowadzony jest mniej więcej od połowy lat 80. XX wieku (Kasimati, 2003), w wydaniu krajowym problematyka ta – w dalece ograniczonym stopniu – poruszana jest od zaledwie kilku lat (Humphreys, Prokopowicz, 2007; Borowski, 2010; Despiney, Karpa, 2010). Przesłanką do jej podjęcia była organizacja przez Polskę Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku (Euro 2012). We wszystkich tych opracowaniach daje się zaobserwować wyraźny dysonans pomiędzy wnioskami prezentowanymi w oficjalnych raportach i pozostałymi opracowaniami przygotowywanymi na zlecenie organizatorów a publikacjami, których autorami są m.in. przedstawiciele świata nauki. Odmienne postrzeganie przez różne grupy interesariuszy efektów wywołanych organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych było kluczową przesłanką skłaniającą mnie do podjęcia badań w danym obszarze. Ponadto, liczba kandydatów państw/miast gospodarzy zainteresowanych organizacją największych sportowych imprez pozostaje na relatywnie wysokim poziomie⁶, a podstawowym źródłem ich finansowania pozostają fundusze publiczne (Baade, Matheson, 2002; Zawadzki, 2017), co czyni ten obszar badawczy ważnym i aktualnym. Mając na uwadze, iż trudno jest uzasadnić wykorzystanie środków publicznych do finansowania wydarzeń sportowych, których organizacja może nie przynieść pozytywnych, mierzalnych efektów natury ekonomicznej, podjąłem próby poszukiwania innych, choć nie mniej ważnych efektów tych imprez - efektów trudno mierzalnych, do których można zaliczyć m.in.: lepsze samopoczucie, satysfakcję, poczucie dumy, poprawę jakości życia mieszkańców itp. (Atkinson i in., 2008). Uwzględnienie tych trudno mierzalnych efektów wydaje się o tyle istotne, iż pozwala uzasadnić organizację wielkoformatowych wydarzeń sportowych, nawet w sytuacji wystąpienia przewagi mierzalnych kosztów nad mierzalnymi korzyściami.

Własne obserwacje, wymiana spostrzeżeń z zagranicznymi ekspertami (Prof. Barros, prof. Cadima-Ribeiro, Prof. Carballo-Cruz) oraz przegląd światowej literatury pozwoliły zidentyfikować istniejące luki badawcze, dotyczące efektów organizacji wielkoformatowych wydarzeń, zarówno w warstwie teoretycznej, jak i empirycznej. W warstwie teoretycznej należy za takie uznać:

- brak spójnej i aktualnej definicji wielkoformatowych wydarzeń sportowych, uwzględniającej atrybuty, które decydują o zakwalifikowaniu danej imprezy do grupy wielkoformatowych;

---

⁶ Od 1984 roku, kiedy do organizacji Letnich Igrzysk Olimpijskich nie zgłosiło się początkowo żadne zainteresowane miasto, nie zdarzyło się, aby liczba kandydatów gotowych do realizacji każdego z wielkoformatowych wydarzeń sportowych była mniejsza od dwóch, a dla imprez organizowanych w XXI wieku, aby liczba kandydatów była mniejsza od trzech [Zawadzki, 2017, s.10].

- brak usystematyzowanej wiedzy na temat obszarów oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora oraz metod wykorzystywanych do oceny tego oddziaływania.

W warstwie empirycznej zidentyfikowane przez mnie luki badawcze dotyczyły problematyki efektów mierzalnych oraz trudno mierzalnych. W zakresie efektów mierzalnych stwierdziłem, iż nie podejmowano dotąd badań *ex post* różnych kategorii wielkoformatowych wydarzeń sportowych i jednocześnie wielu obszarów ich ekonomicznego oddziaływania. Dotychczas prezentowane w literaturze przedmiotu podejście opierało się na analizie jednej imprezy/kategorii imprez w wielu obszarach oddziaływania (Brunet, 1995; Madden, 2002; Preuss, 2004) lub badaniu wielu różnych imprez w jednym obszarze oddziaływania (Sterken, 2006; Ahmar, 2008; Kavetsos, Szymanski, 2008).

Z kolei w przypadku efektów trudno mierzalnych, zidentyfikowane luki badawcze dotyczyły dwóch kwestii. Po pierwsze:

- nie zaproponowano dotychczas metody wyceny efektów negatywnych, które (uwzględniając wycenę efektów pozytywnych) pozwalałyby na oszacowanie efektu netto wielkoformatowych wydarzeń sportowych;

oraz po drugie:

- prowadzone dotąd badania dotyczące trudno mierzalnych efektów pozytywnych w obszarze wydarzeń sportowych lub obiektów sportowych, w tym determinant wpływających na poziom wyceny tych efektów, realizowane były wyłącznie w krajach wysoko rozwiniętych (Johnson, Whitehead, 2000; Crompton, 2004; Groothuis i in., 2004; Raetzel, Weimann, 2006; Heyne i in., 2007; Preuss, Werkmann, 2011; Johnson i in., 2012; Wicker i in., 2015).

Wydana w 2017 roku monografia „Ekonomiczne efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych” obejmuje 8 rozdziałów i 2 załączniki (łącznie 282 strony). W omawianej monografii przedstawiłem wyniki badań przeprowadzonych przeze mnie z udziałem ponad 1500 respondentów; do jej napisania wykorzystałem 469 pozycji źródłowych.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do problematyki podjętej w monografii.

Rozdział drugi jest poświęcony największym wydarzeniom w skali globalnej - wydarzeniom wielkoformatowym - które stanowią jedną z najważniejszych determinant zmian o charakterze społecznym oraz ekonomicznym w miejscu ich organizacji (Witt, 1988; Getz, 1989). W tej części pracy podjąłem próbę zdefiniowania pojęcia wydarzenia wielkoformatowego. Na podstawie dotychczasowego stanu wiedzy (Jago, 1997; Malfas i in., 2004; Mueller, 2015) określiłem osiem atrybutów, których jednoczesne wystąpienie jest warunkiem *sine qua non* przyporządkowania danego wydarzenia do grupy wielkoformatowych. Następnie weryfikowałem, czy uznawane powszechnie za największe kategorie imprez sportowych: Letnie Igrzyska Olimpijskie (LIO)⁷, Zimowe Igrzyska Olimpijskie (ZIO), Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej (FIFA MŚ) i Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej (Euro) spełniają te warunki i czy można je uznać, zgodnie z zaproponowaną definicją, za wydarzenia wielkoformatowe. Rozdział drugi zamyka dyskusja, w oparciu o światową literaturę (Cashman, 2002; Rahmann, Kurscheidt, 2002; Preuss, Weiss, 2003; Leopkey, Parent, 2012), dotycząca

---

⁷ W celu poprawy jasności wyводу autor świadomie używa terminu Letnie Igrzyska Olimpijskie, choć przez niektórych znawców tematu pojęcie to uznawane jest za właściwe jedynie dla potocznego języka. Przykładowo w Karcie Olimpijskiej nie ma mowy o Letnich Igrzyskach Olimpijskich. Art. 6 pkt 2 Karty Olimpijskiej stanowi, iż „Igrzyska Olimpijskie obejmują Igrzyska Olimpiady oraz Zimowe Igrzyska Olimpijskie”; Międzynarodowy Komitet Olimpijski, Karta Olimpijska, Wrzesień 2013, rozdział 1, art. 6, pkt 2; http://www.olimpijski.pl/files/Download/1_ok_pl_olympic_charter_en-september2013.pdf z dnia 18 września 2015. Tym niemniej na stronach internetowych MKOl oraz PKOl można znaleźć miejsca, w których dokonuje się podziału na Letnie i Zimowe Igrzyska Olimpijskie. Sformułowanie Letnie Igrzyska Olimpijskie pojawia się ponadto w statucie PKOl; PKOl, Statut Polskiego Komitetu Olimpijskiego z dnia 26 kwietnia 2016 roku, Rozdział 4B, art. 31, pkt 1; http://www.olimpijski.pl/Media/files/STATUT_PKOl_obowiazujacy_2016.pdf z dnia 14 lipca 2017 roku.

znaczenia poszczególnych faz imprez sportowych w kontekście przewidywanego oddziaływania na państwo/region organizatora.

W rozdziale trzecim przybliżyłem problematykę związaną z występowaniem efektów wywołanych organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych. W tym względzie szczególne znaczenie przypisałem dziedzictwu imprez sportowych, które według Cashmann, 2005; Chappelet, Junod, 2006; Preuss, 2007; Gratton, Preuss, 2008; Cornelissen i in., 2011; Leopkey, Parent, 2012 stanowi najbardziej oczekiwaną, długookresową formę oddziaływania na miejsce, w którym odbywają się te wydarzenia. Obok tradycyjnych, mierzalnych efektów (Crompton, 1995; Baade, Matheson, 2004; Matheson, 2006; Kasimati, 2003; Kasimati, 2006; Preuss, 2011), uwagę skupiłem na efektach trudno mierzalnych (Johnson, Whitehead, 2000; Owen, 2006; Castellanos, Sanchez, 2007; Johnson i in., 2012), dla których punktem wyjścia jest koncepcja całkowitej wartości ekonomicznej (Marshall, 1925). Rozdział trzeci kończy dyskusja dotycząca potencjalnych obszarów oddziaływania imprez sportowych, do których zaliczam: infrastrukturę sportową (Searle, 2002; Barclay, 2009) i pozasportową (Ricquart, 1988; Chalkley, Essex, 1999a; Hiller, 2000; Essex, 2011), turystykę (Dwyer i in., 2003; Fourie, Santana-Gallego, 2011) oraz rynek pracy (Hotchkiss i in., 2003; Feddersen, Maennig, 2009; Baumann i in., 2011).

Rozdział czwarty skoncentrowany jest wokół tradycyjnych metod oceny wpływu wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora. Zaliczam do nich analizę input – output (Kesenne, 2005; Abelson, 2011), modele równowagi ogólnej (Dwyer, Forsyth, 2009; Li i in., 2013), analizę korzyści i kosztów (Taks i in., 2011) oraz grupę metod opartych na modelowaniu ekonometrycznym, szczególnie popularnych wśród badaczy zajmujących się tą problematyką (Kasimati, Dawson, 2009; Rose, Spiegel, 2011, Tien i in., 2011). Charakteryzując każdą z wymienionych metod, szczególną uwagę poświęciłem wykazaniu ich zalet i wad. W części podsumowującej przeprowadziłem próbę systematyzacji wszystkich dotychczas wykorzystywanych metod oceny wpływu wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę.

Rozdział piąty poświęcony jest alternatywnym metodom, służącym wycenie trudno mierzalnych efektów organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Spośród kilku opisanych w pierwszej części rozdziału, dalej uwaga skupia się na jednej - metodzie wyceny warunkowej (*ang. Contingent Valuation Method – CVM*). Wybór tej metody podyktowany jest możliwościami oszacowania przy jej użyciu całkowitej wartości ekonomicznej dobra. Metoda ta, jako jedna z nielicznych pozwala na ustalenie wartości nieużytkowej będącej jednym z komponentów całkowitej wartości ekonomicznej (Mitchell, Carson, 1989; Carson i in., 2001). Wartość nieużytkowa nabiera szczególnego znaczenia w przypadku wyceny dóbr publicznych (Atkinson i in., 2008). Pomimo, iż efekty organizacji imprez sportowych trudno utożsamiać z czystym dobrem publicznym, to jednak częstą praktyką jest finansowanie organizacji tych wydarzeń wyłącznie ze źródeł publicznych (Zawadzki, 2013). Zasadność wykorzystania środków publicznych winna być potwierdzona odpowiednio wysoką wyceną wartości nieużytkowej efektów wywołanych organizacją wielkoformatowego wydarzenia sportowego. Znaczną część rozdziału piątego poświęcam wskazówkom i zaleceniom w zakresie zastosowania metody wyceny warunkowej (Mitchell, Carson, 1989; Harris i in., 1989; Arrow i in., 1993; Murphy i in., 2005; Meyerhoff, Liebe, 2006). Określenie odpowiednich ram procesu badawczego jest o tyle istotne, iż CVM zaproponowałem jako metodę pozwalającą na przyporządkowanie wartości pieniężnych efektom trudno mierzalnym podczas moich autorskich badań prowadzonych w czasie Euro 2012 w Polsce. Wyniki tych badań przedstawiłem w rozdziale siódmym monografii. Wykorzystanie metody wyceny warunkowej do oceny efektów największego jak dotąd sportowego wydarzenia w Polsce wpisuje się w ogólnoswiatowy trend w zakresie coraz bardziej powszechnego stosowania CVM w obszarze szeroko pojętego sportu (Heyne i in., 2007; Atkinson i in., 2008; Walton i in., 2008; Preuss, Werkmann, 2011; Wicker i in., 2015).

Kolejne dwa rozdziały mają charakter empiryczny. **W rozdziale szóstym** przeprowadziłem analizę oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatorów na dwóch poziomach: państwa oraz regionu. Na poziomie państwa przebadłem 23 wielkoformatowe wydarzenia sportowe organizowane w latach 1988-2008 w Australii oraz 25 państwach Azji, Europy oraz Ameryki Północnej.

Analizie poddałem podstawowe wskaźniki makroekonomiczne dotyczące produktu krajowego brutto (PKB), bezrobocia oraz bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), a także wybrane wskaźniki powiązane z sektorem turystycznym. Na poziomie regionu przeanalizowałem studia przypadków dotyczące trzech wielkoformatowych wydarzeń sportowych: Letnich Igrzysk Olimpijskich w 1992 roku w Barcelonie (Katalonia), Letnich Igrzysk Olimpijskich w 2004 roku w Atenach (Attyka) oraz Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2006 roku w Turynie (Piemont). Dokonałem porównania stanu gospodarek poszczególnych regionów danego państwa, biorąc pod uwagę dane statystyczne dotyczące PKB, bezrobocia oraz wybranych wskaźników sektora turystyki. Należy w tym miejscu wyraźnie podkreślić, iż prezentowane w rozdziale szóstym wyniki przeprowadzonych przez mnie badań ilościowych wypełniają istniejącą lukę i przyczyniają się na dwa sposoby do poprawy stanu wiedzy w zakresie wpływu wielkoformatowych imprez sportowych na gospodarkę gospodarza. Po pierwsze identyfikują obszary oddziaływania organizowanych wydarzeń sportowych. Dotychczas prezentowane w literaturze przedmiotu podejście opierało się na analizie pojedynczej imprezy lub też kategorii imprez w wielu obszarach oddziaływania (Brunet, 1995; Madden, 2002; Preuss, 2004) lub alternatywnie jednoczesnym badaniu większej liczby wydarzeń w jednym obszarze oddziaływania (Sterken, 2006; Ahmar, 2008; Kavetsos, Szymanski, 2008). Po drugie, w moich badaniach wykorzystuję rzadko spotykane podejście *ex post* (Baade, 1996; Coates, Humphreys, 1999; Matheson, 2006) ukazując tym samym rzeczywistość, a nie spodziewaną kondycję gospodarki organizatora po zakończeniu imprezy.

Rozdział siódmy, kluczowy dla pracy i jednocześnie stanowiący znaczący wkład w rozwój wiedzy w danym obszarze, jest próbą kwantyfikacji trudno mierzalnych efektów, zarówno tych o charakterze pozytywnym jak i negatywnym, w odniesieniu do organizowanej w Polsce imprezy wielkoformatowej – Euro 2012. Moje autorskie badania, w których wykorzystałem metodę wyceny warunkowej, zostały przeprowadzone w grupie ponad 1,5 tysiąca osób - rezydentów czterech regionów gospodarzy: Dolnego Śląska, Mazowsza, Pomorza i Wielkopolski oraz jednego regionu niegospodarza – Małopolski. Pomimo, iż w światowej literaturze metoda CVM była już wykorzystywana do wyceny trudno mierzalnych korzyści wielkoformatowych wydarzeń sportowych (Atkinson i in., 2008; Walton i in., 2008), **w tym przypadku, po raz pierwszy, użyto jej do oszacowania wartości korzyści netto. Takie podejście, było możliwe dzięki zaproponowanemu przeze mnie podejściu badawczemu, które pozwalało na uwzględnienie w przeprowadzanych analizach trudno mierzalnych kosztów organizacji Euro 2012.** W przyjętej przeze mnie koncepcji badawczej, Małopolska traktowana była jako „pozostała część Polski”. Takie podejście pozwoliło na agregację wyników na poziomie całego kraju, a następnie porównanie uzyskanej wyceny korzyści netto z nakładami poniesionymi na rzecz organizacji imprezy.

Rozdział ósmy stanowi podsumowanie przeprowadzonych przez mnie badań, wraz z najważniejszymi wnioskami i rekomendacjami.

4.2.1. Cele naukowe

Zidentyfikowanie luk badawczych w danym obszarze pozwoliło mi na zdefiniowanie celów badawczych. Ze względu na złożoność podjętej w pracy tematyki, aby zapewnić klarowność struktury monografii oraz logiczny ciąg prowadzonych rozważań, dokonałem rozróżnienia na cele teoretyczno-metodyczne oraz cele empiryczne.

W warstwie teoretyczno-metodycznej cele te obejmują:

- zdefiniowanie pojęcia wydarzenia wielkoformatowego oraz identyfikację jego atrybutów;
- systematyzację efektów organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych i obszarów ekonomicznego oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na organizatora;
- poszerzenie stanu wiedzy w odniesieniu do metod wykorzystywanych do oceny wpływu organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora;

- zaproponowanie nowatorskiej koncepcji wyceny trudno mierzalnego efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego.

W warstwie empirycznej, cele badawcze zdefiniowałem następująco:

- weryfikacja, w jakim stopniu uznawane powszechnie za największe kategorie imprez sportowych: Letnie Igrzyska Olimpijskie, Zimowe Igrzyska Olimpijskie, Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej i Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej spełniają zaproponowane atrybuty wydarzeń wielkoformatowych;
- kwantyfikacja oddziaływania *ex post* wielu kategorii wielkoformatowych wydarzeń sportowych na różne obszary gospodarki gospodarza, zarówno na poziomie państwa, jak i regionu;
- weryfikacja nowatorskiej koncepcji wyceny trudno mierzalnego efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego na przykładzie Euro 2012 w Polsce;
- weryfikacja hipotez badawczych dotyczących trudno mierzalnych efektów Euro 2012 w Polsce w oparciu o badania przeprowadzone na próbie rezydentów czterech polskich regionów gospodarzy i jednego regionu niegospodarza;
- identyfikacja czynników determinujących poziom wyceny trudno mierzalnych efektów pozytywnych oraz trudno mierzalnych efektów negatywnych wielkoformatowych wydarzeń sportowych na przykładzie Euro 2012 w Polsce.

Poniżej omawiam sposób realizacji poszczególnych celów, wyniki przeprowadzonych badań oraz najważniejsze wnioski.

4.2.2. Wyniki badań oraz najważniejsze wnioski

Odniesienie do celu: zdefiniowanie pojęcia wydarzenia wielkoformatowego oraz identyfikacja jego atrybutów

W ostatnich latach mają miejsce dynamiczny rozwój i wzrost liczby różnego rodzaju wydarzeń, co potwierdzają wyniki prowadzonych badań (Getz, Frisby, 1988; Getz, 1991; Janiskee, 1994) i dostępne dane statystyczne (Działalność instytucji kultury w Polsce w 2011 r.; Kultura w 2014 roku; Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015). Obok przemian natury ilościowej wydarzeń, następują także te o charakterze jakościowym. Wyrażają się one rosnącym znaczeniem imprez dla organizatora i zróżnicowaniem przesłanek, dla których są one realizowane (Pyo i in., 1988; Hughes, 1993; Burbank i in., 2001; Richards, Wilson, 2004; Wood, 2006; Pillay, Bass, 2008). Zapotrzebowanie na wydarzenia wynika przede wszystkim z dokonujących się procesów globalizacyjnych, rozwoju mediów i oczekiwań, co do poprawy stanu gospodarki. Właśnie różnorodne cele natury ekonomicznej są obecnie najczęściej przywoływane w kontekście organizacji imprez (Lynch, Veal, 1996; Ritchie, 1996; Dwyer i in., 2005).

Zainteresowanie badaczy dotyczy niemal wyłącznie większych przedsięwzięć, określanych w światowej literaturze przedmiotu jako: duże imprezy (ang. *major events*), wyróżniające imprezy (ang. *hallmark events*) lub imprezy wielkoformatowe (ang. *mega events*)⁸ (Soutar, McLeod, 1993; Walle, 1996). Spowodowane jest to głównie tym, że skala potencjalnego oddziaływania wydarzenia wzrasta wraz z wielkością imprezy (Witt, 1988; Getz, 1989; Roche, 1994; Roche, 2000; Rojek 2014). Jago (1997) systematyzuje większe imprezy w taki sposób, iż uznaje imprezy wyróżniające oraz wielkoformatowe jako subkategorie imprez dużych. A zatem wszystkie wydarzenia określane mianem wyróżniających bądź wielkoformatowych winny być traktowane, jako bardziej zaawansowane formy dużych wydarzeń. Podejście to jest zgodne ze stanowiskiem innych autorów, którzy

⁸ W Polsce termin „impreza wielkoformatowa” jest używany, poza autorem niniejszego autoreferatu, m.in. przez: (Żuryński, 2014). Niektórzy krajowi badacze proponują stosowanie terminu „impreza wielka”: (Kozak, 2010; Żyśko i in., 2014).

sugerują dodatkowo rozróżnienie pomiędzy imprezą wyróżniającą i wielkoformatową uznając tą drugą za największe z przedsięwzięć, jakiego organizacji można się podjąć (Glenn i in., 2010).

Nie ma pełnej zgodności, co do atrybutów, jakimi powinny wyróżniać się duże, w tym wyróżniające i wielkoformatowe imprezy. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest zróżnicowanie w zakresie definiowania największych wydarzeń (Ritchie, 1984; Burns i in., 1986; Getz, 1991; Mules, Faulkner, 1996; Ritchie, 1996; Walle, 1996; Jago, 1997; Malfas, 2004; Horne, 2007; Gold, Gold, 2011; Mills, Rosentraub, 2013; Müller, 2015). Do najczęściej przytaczanych w światowej literaturze przedmiotu atrybutów wielkoformatowych wydarzeń sportowych należy zaliczyć:

- 1) częstotliwość imprezy,
- 2) wyjątkowość imprezy,
- 3) liczbę obserwatorów,
- 4) rozpoznawalność organizatora,
- 5) poziom kosztów,
- 6) udział państwa i środków publicznych,
- 7) atrakcyjność medialną oraz,
- 8) oddziaływanie na gospodarza.

Na tej podstawie zaproponowałem w monografii definicję wydarzenia wielkoformatowego, które rozumiem jako:

Prestiżową, rzadko odbywającą się imprezę o ograniczonym czasie trwania, w szczególny sposób oddziałującą na dane miejsce, organizowaną przez globalnie rozpoznawalną instytucję, cieszącą się dużym zainteresowaniem widzów i mediów, która ze względu na wysoki poziom nakładów wymaga udziału państwa i zaangażowania środków publicznych.

Jednocześnie w oparciu o studia literaturowe w danym obszarze (Travis, Croize, 1987; Marris, 1987; Law, 2002; Barget, Gouget, 2007; Louw, 2012; Müller, 2015) przyjąłem graniczne wartości liczbowe, których osiągnięcie świadczy o zakwalifikowaniu danej imprezy do grupy wielkoformatowych (zob. - w monografii Tabela 2.5 na stronie 33). Należy mieć przy tym świadomość konieczności ciągłego aktualizowania podanych wartości, z uwagi na ciągle dokonujące się w tym obszarze przeobrażenia zarówno o charakterze jakościowym jak i ilościowym.

Odniesienie do celu: systematyzacja efektów wielkoformatowych wydarzeń sportowych i obszarów ekonomicznego oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na organizatora

Efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych traktowane są przeze mnie jako specyficzne dobra, których funkcjonowanie staram się w omawianej monografii przybliżyć. Badania dotyczące relacji pomiędzy wielkoformatowymi wydarzeniami sportowymi a miejscem, w którym są organizowane mają stosunkowo krótką historię. W światowej literaturze przedmiotu pierwsze opracowania pojawiły się po 1984 roku (Kasimati, 2003). Przesłanką do ich podjęcia były LIO w Los Angeles. W ciągu tych ponad 30 lat na świecie pojawiło się wiele opracowań dotyczących różnych rodzajów zależności pomiędzy organizowanymi imprezami a gospodarzem (m.in. Kim i in., 1989; Matheson, Baade, 2004; Lee, Taylor, 2005; Pillay, Bass, 2008; Ramdas i in., 2015). We wszystkich tych opracowaniach wykorzystuje się kilka określeń odwołujących się do analizy zależności pomiędzy wydarzeniem sportowym a miejscem, w którym to wydarzenie się odbywa. Zalicza się do nich: efekt (*ang. effect*) (Gripsrud i in., 2010), wpływ (*ang. impact*) (Liu, Wilson, 2014) oraz oddziaływanie (*ang. influence*) (Huang i in., 2012). Co więcej analizę efektów, wpływu oraz oddziaływania imprezy sportowej na gospodarza poddaje się analizie krótko- oraz długookresowej (Zimbalist, 2015). Chociaż szacowanie oddziaływania w krótszym okresie jest prostsze – łatwiej jest bowiem określić efekt imprezy, to

jednak takie podejście nie pozwala na całościowe ujęcie wpływu imprez sportowych na miejsce ich organizacji (Wasilczuk, Zawadzki, 2011). Z tego powodu główny akcent badawczy skierowany jest w stronę efektów długookresowych. W przypadku wielkoformatowych imprez sportowych oddziaływanie długookresowe przyjęło się określać mianem dziedzictwa lub spuścizny (ang. *legacy*) (Preuss, 2007; Gratton, Preuss, 2008; Cornelissen i in., 2011; Leopkey, Parent, 2012). W omawianej monografii efekty rozpatrywane są przede mną w oparciu o kostkę dziedzictwa (Preuss, 2007), z uwzględnieniem efektów pozytywnych/negatywnych oraz mierzalnych/trudno mierzalnych (zob. – w monografii Tabela 3.1 na stronie 65).

Pomimo, że efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych mogą przyjmować zróżnicowaną postać (m.in. efektów politycznych, efektów sportowych, efektów społecznych, efektów środowiskowych), w ostatnich latach kluczowym zagadnieniem w publicznej debacie na temat zgłaszania kandydatur państw starających się o organizację dużych wydarzeń stał się pożytek ekonomiczny. **Zawarte w monografii rozważania dotyczące efektów organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych i obszarów ekonomicznego oddziaływania tych imprez na organizatora stały się podstawą do zaproponowania graficznego ujęcia zależności pomiędzy wielkoformatową imprezą sportową a gospodarką gospodarza** (zob. – w monografii Rysunek 3.9 na stronie 105).

W sferze mierzalnej ekonomiczne efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych przyjmują postać pierwotnych i wtórnych (Crompton 1995, Kasimati 2003). Efekty pierwotne determinowane są wielkością wydatków autonomicznych ponoszonych na rzecz organizacji imprez (Baade, Matheson, 2004). Efekty wtórne zaś uzależnione są od wielkości mnożnika wydatków autonomicznych, którego postać tłumaczona jest m.in. teorią Keynesa (Janeczko i in., 2002; Despiney, Karpa, 2010).

Wydatki autonomiczne są ponoszone przede wszystkim w związku z przekształceniami infrastrukturalnymi w zakresie infrastruktury pozasportowej (Ricquart, 1988; Millet, 1995; Chalkley, Essex, 1999b; Essex, 2011), infrastruktury sportowej (Garcia, 1993; Roaf i in., 1996; Searle, 2002; Barclay, 2009) oraz w związku ze wzmożonym przepływem turystycznym (Weed, Jackson, 2009).

Wpływ inwestycji infrastrukturalnych na gospodarkę jest złożony. Rozwój infrastruktury uznaje się za jeden z warunków wzrostu gospodarczego (Aschauer, 1989; Calderon, Servén, 2004; Próchniak, 2009). Rozwój infrastruktury sam w sobie prowadzi do wzrostu PKB, ponieważ powoduje wzrost popytu na dobra i usługi wykorzystywane w ramach realizacji inwestycji. Po zakończeniu budowy pojawia się popyt związany z obsługą infrastruktury, jej utrzymaniem, remontami itd. W kontekście dziedzictwa wielkoformatowych imprez sportowych ważniejsze od wskazanych wyżej efektów popytowych są długookresowe efekty podażowe, kształtujące, poprzez obecność infrastruktury, odpowiednie warunki do makroekonomicznego rozwoju danego obszaru. W tym zakresie inwestycje infrastrukturalne prowadzą do obniżenia kosztów produkcji i kosztów transakcji, pobudzają wymianę handlową, tworzą bardziej dogodne warunki do rozwoju turystyki, podnoszą jakość życia mieszkańców itd.

Często przytaczanym efektem organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych jest potencjalny, wzmożony przepływ turystyczny (Dwyer i in., 2005; Weed, Jackson, 2009; Fourie, Santana-Gallego, 2011; Waśkowski, 2015). Rzeczywiste oszacowanie korzyści wynikających z napływu gości, głównie obcokrajowców jest trudne i wymaga uwzględnienia szeregu czynników związanych choćby z geograficznym położeniem miejsca, w którym odbywa się impreza sportowa, uwarunkowań klimatycznych, przeprowadzenia wnikliwej analizy zachowań potencjalnych kibiców, ich przyzwyczajęń, skali i struktury wydatków i innych (Maennig, Porsche, 2008). Skala korzyści ujawniająca się podczas organizacji imprezy koncentruje się na potencjalnym wzroście przepływu turystycznego i ponoszonych wydatków konsumpcyjnych. Dotyczy to tych przyjezdnych, którzy nigdy nie pojawiliby się w danym miejscu, gdyby nie organizacja wielkoformatowego wydarzenia. Niektórzy autorzy zwracają jednak uwagę na zagrożenia związane z efektem wypychania. W kontekście przepływu turystycznego przy okazji wielkoformatowych imprez sportowych został on po raz pierwszy zaakcentowany przez Baade i Mathesona (2004) podczas Igrzysk Olimpijskich w Sydney w 2000 roku. Polega

on na tym, iż niektórzy turyści, planujący wizytę w miejscu, w którym odbywa się wielkoformatowa impreza sportowa odwołują ją lub wybierają inny kierunek przeznaczenia. Z kolei rezydenci opuszczają miasto lub ograniczają wydatki na czas trwania wydarzenia. Powodów takiego stanu rzeczy jest wiele. Najczęściej wskazuje się na przeświadczenie o zatorach drogowych, problemach komunikacyjnych, braku miejsc noclegowych oraz obawy o bezpieczeństwo (Ahlert, Preuss, 2010). Oznacza to, że można wskazać wiele różnych grup turystów, których decyzje w odmienny sposób będą oddziaływać na gospodarkę gospodarza. (zob. – w monografii Rysunek 3.8 na str. 100).

Drugą rozpatrywaną przeze mnie grupą efektów organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych są **efekty trudno mierzalne**. Za punkt wyjścia do rozważań na temat efektów trudno mierzalnych uznaję nurt ekonomii neoklasycznej, w tym zaś przede wszystkim zagadnienia poruszane w ramach ekonomii dobrobytu (Pearce, 1971; Nash, 1978). Efekty trudno mierzalne wielkoformatowych wydarzeń sportowych to dobra, które nie występują na tradycyjnym rynku, a zatem konieczne jest poszukiwanie takich rozwiązań, które umożliwią przyporządkowanie tym efektom konkretnych wartości pieniężnych i w konsekwencji ich ekonomiczną wycenę (Power, Harris, 1973; Aylen, 1978). Z pomocą przychodzi w tym przypadku subiektywna teoria wartości, wynikająca z przeświadczenia, iż celem gospodarowania jest zaspokajanie potrzeb ludzkich, przeto właśnie ich analiza winna stanowić punkt wyjścia w interpretacji wartości (Sulejewicz, 1991). Oznacza to, że każde dobro, nawet to trudno mierzalne ma taką wartość, jaka wynika ze zdolności zaspokajania ludzkich potrzeb. W ekonomii dobrobytu istotną rolę odgrywa koncepcja całkowitej wartości ekonomicznej dobra (ang. *Total Economic Value – TEV*), rozumiana jako suma płatności realnych oraz tzw. nadwyżki konsumenta (Marshall, 1925). Koncepcja ta wydaje się odpowiednia do podjęcia prób wartościowania trudno mierzalnych efektów wielkoformatowych wydarzeń sportowych ze względu na ich specyfikę wiążącą się m.in. z unikatowym charakterem oraz występowaniem komponentów w postaci tak wartości użytkowych jak i nieużytkowych.

Odniesienie do celu: poszerzenie stanu wiedzy w odniesieniu do metod wykorzystywanych do oceny wpływu wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora

Mimo wzrastającego zainteresowania organizacją wielkoformatowych imprez sportowych i co za tym idzie zwiększającego się zapotrzebowania na techniki pomiaru ekonomicznego oddziaływania na gospodarza, brak jest uniwersalnej metody, która miałaby praktyczne zastosowanie do oceny wpływu odbywających się wydarzeń. Analiza dotychczasowych opracowań pozwala jednakże wskazać metody najczęściej wykorzystywane w ocenie ekonomicznych efektów wielkoformatowych imprez sportowych. Tradycyjnie zalicza się do nich:

- analizę input-output (I-O) (Humphreys, Plummer, 1995; Helmenstein, Kleissner, 2008);
- obliczeniowe modele równowagi ogólnej (ang. *Computable General Equilibrium - CGE*) (Madden, Crowe, 1998; Bohlmann, van Heerden, 2008);
- analizę korzyści i kosztów (ang. *Cost Benefit Analysis – CBA*) (Kurscheidt, 2000).

Poza wymienionymi, dość częstą praktyką jest stosowanie modelowania ekonometrycznego, którego istotą jest budowa modelu wyjaśniającego mechanizm zmian zachodzących w rzeczywistości (Hagn, Maennig, 2007b; Fourie, Santana-Gallego, 2011; Rose, Spiegel, 2011; Tien i in., 2011; Zawadzki, 2015).

Stosowanie analizy I-O do oszacowania wpływu imprez sportowych na gospodarkę organizatora, mimo że powszechne, spotyka się w ostatnich latach z falą krytyki ze strony licznych ekonomistów zajmujących się tą problematyką. Zasadniczo zastrzeżenia te kierowane są w stronę przeskalowanych mnożników (Matheson, 2009) oraz ignorowania negatywnych efektów wydarzenia (Kessenne, 2005; Barget, Gouguet, 2010). W obu przypadkach przyczynia się to do ukazywania przeszacowanego wpływu imprez sportowych na gospodarkę

organizatora. Niektórzy oponenci tej metody podkreślają, że jest ona stosowana właśnie dlatego, iż koncentruje się na walorach wydarzenia i pozwala uzasadnić wydatkowanie środków publicznych na realizację przedsięwzięcia. Ułomności klasycznego modelu I-O dotyczące realizacji badań w oparciu o zbyt rozległy obszar geograficzny przyczyniły się do powstania kilku jego odłamów. W przypadku oszacowania wpływu wielkoformatowych imprez sportowych w praktyce stosuje się dwa z nich, tj. RIMS II (ang. *Regional Input-Output Modelling System*) (Humphreys, Plummer, 1995) oraz IMPLAN (ang. *Impact Analysis for Planning*) (Helmenstein, Kleissner, 2008).

Ponieważ nawet zastosowanie odłamów klasycznego modelu I-O nie rozwiązuje większości problemów, powiązanych z metodami input-output, uwaga badaczy zwraca się w kierunku modeli CGE (Blake, 2005; Bohlmann, van Heerden, 2008; Borowski, 2010). Modele równowagi ogólnej opierają się na założeniach, które lepiej niż modele I-O odzwierciedlają realia gospodarcze, takie jak ograniczoność zasobów i zmiany cen (Dwyer, Forsyth, 2009). W przypadku modeli CGE dostarczane zasoby uznaje się za ograniczone, co oznacza, iż większe wykorzystanie zasobów w jednym obszarze gospodarki prowadzi do mniejszego ich użycia i spadku produkcji oraz zatrudnienia w innych sektorach. Na przykład, jeśli w wyniku organizacji wielkoformatowej imprezy sportowej następuje wzrost popytu na dobra i usługi w danym kraju zgłaszany przez wizytujących kibiców z zagranicy, przyczyni się to do wzrostu poziomu kursu waluty krajowej, który z kolei będzie negatywnie oddziaływać na warunki wymiany handlowej przez eksporterów z dalszymi konsekwencjami dla skali produkcji i zatrudnienia. W modelach CGE uwzględnia się także wzrost wynagrodzeń, który powstrzymuje przyrost zatrudnienia w pozostałych sektorach. W zakresie całościowej oceny wpływu wielkoformatowych imprez sportowych na gospodarkę wykorzystuje się z reguły modele dynamiczne, czego przykładem może być oszacowanie wpływu Letnich Igrzysk Olimpijskich w Sydney na australijską gospodarkę na podstawie modelu MMRF (ang. *Monash Multi-Regional Forecasting*) (Madden, Crowe, 1998).

Główną przesłanką stosowania CBA jest ustalenie czy organizacja imprezy przynosi korzyść netto uwzględniającą społeczne korzyści i koszty. Tylko wówczas można uznać, iż poddane analizie wydarzenie charakteryzuje efektywność ekonomiczną podnoszącą poziom dobrobytu społecznego (Dwyer, Forsyth, 2009). Odpowiedź na pytanie, czy dane wydarzenie sportowe przynosi korzyść netto wymaga ustalenia, czy zagregowane korzyści przewyższają zagregowane koszty. W CBA obok mierzalnych korzyści i kosztów związanych m.in. z powstałą infrastrukturą pojawiają się te trudno mierzalne. Ich uwzględnienie pozwala m.in. określić koszt utraconych możliwości w związku z organizacją imprezy sportowej, jak również wycenić efekty wydarzenia zaliczane do kategorii dóbr publicznych (Taks i in., 2011). Ten ostatni przymiot ma szczególne znaczenie w kontekście lepszego zrozumienia zasadności finansowania wielkoformatowych imprez sportowych ze środków budżetu państwa lub jednostek samorządowych.

Istnieje kilka metod, pozwalających przyporządkować wartości pieniężne efektom trudno mierzalnym. Metody te dzieli się na metody ujawnionych preferencji (ang. *revealed preference methods*) oraz metody deklarowanych preferencji (ang. *stated preference methods*) (Pearce, Barbier, 2000). Pierwsza grupa metod polega na obserwacji rzeczywistych zachowań i decyzji konsumentów, którzy dokonują zakupu lub w inny sposób są użytkownikami danego dobra (Willis, 2014). Druga grupa metod polega na próbie symulacji rynku w celu ukazania hipotetycznych zachowań i reakcji konsumentów na zaproponowany scenariusz związany z użytkowaniem danego dobra (Kroes, Sheldon, 1998).

Do najczęściej wykorzystywanych metod ujawnionych preferencji zalicza się: metodę kosztu podróży i metodę cen hedonicznych (Can, 1992). Obie te metody, nie pozwalają na określenie całkowitej wartości ekonomicznej efektów wywołanych wielkoformatowymi wydarzeniami sportowymi, jako że niemożliwe jest przy ich użyciu oszacowanie wartości nieużytkowej będącej komponentem całkowitej wartości ekonomicznej. Z tego właśnie względu metody ujawnionych preferencji, w kontekście szeroko pojętego sportu, odwołują się do mniejszych wydarzeń sportowych (Layman i in., 1996; Barget, Gouguet, 2008) lub ewentualnie wyceny

odwołującej się do lokalizacji obiektów sportowych (Carlino, Coulson, 2004; Tu, 2005; Nicholls, Crompton, 2007; Kiel i in., 2010).

Możliwość oszacowania wartości nieużytkowej dają natomiast metody deklarowanych preferencji, wśród których do najpowszechniej stosowanych w obszarze badań powiązanych z tematyką sportu należy zaliczyć metodę wyceny warunkowej (Groothuis i in., 2004; Johnson, Whitehead, 2004; Heyne i in., 2007; Atkinson i in., 2008; Walton i in., 2008; Preuss, Werkmann, 2011; Wicker i in., 2015). W ekonomii neoklasycznej podłożem do stosowania CVM jest subiektywna teoria wartości oparta na użyteczności dobra, jaką przedstawia ono dla konsumenta. Kategorie gotowości do zapłaty (ang. *Willingness to Pay* - WTP) i gotowości do przyjęcia rekompensaty (ang. *Willingness to Accept* - WTA) stanowią przy tym ogniwo łączące subiektywną użyteczność z ceną rynkową, dającą się wyrazić w jednostkach pieniężnych (Ligus, 2012). WTP/WTA dostarczają piętęznego miernika wartości subiektywnej, jaką dla konsumenta wyraża dane dobro, w tym dobro publiczne. Dowodzą zatem słuszności stosowania cen rynkowych do szacowania korzyści lub kosztów, także tych trudno mierzalnych, płynących z takich przedsięwzięć jak organizacja wielkoformatowego wydarzenia sportowego.

Odniesienie do celu: zaproponowanie nowatorskiej koncepcji wyceny trudno mierzalnego efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego

Uwzględnienie, w wycenie trudno mierzalnych efektów wielkoformatowych wydarzeń sportowych, koncepcji nadwyżki konsumenta, pozwala na dokładniejsze określenie preferencji jednostki, użyteczności dobra, oraz jego społecznej wartości. Dużą rolę należy przy tym przypisać koncepcji Hicksa, będącej rozwinięciem klasycznej nadwyżki konsumenta (Hicks, 1943). Koncepcja ta wprowadza cztery rodzaje nadwyżek konsumenta zamknięte w dwóch miarach dobrobytu, tzw. wariacie kompensacyjnym i wariacie ekwiwalentnym. Punktem wyjścia do zaproponowania koncepcji wyceny trudno mierzalnego efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego jest wprowadzenie pewnych zmian, determinujących poziom użyteczności w związku z organizacją tej imprezy dla konsumenta. Zmiany te mogą mieć zróżnicowany charakter: zmian środowiskowych, zmian dostępności danego dobra nieużytkowego itp. W celu określenia przyrostu poziomu dobrobytu na skutek realizacji takiego wydarzenia w danym miejscu można posłużyć się funkcją użyteczności (Castellanos i in., 2011):

$$U = U(Y, P, S, Q),$$

gdzie:

U będzie najwyższym możliwym poziomem użyteczności (dobrobytu), jaki może zostać osiągnięty przez jednostkę uzyskującą pewien dochód (Y), przy danym poziomie cen (P), występowaniu określonych determinant natury socjoekonomicznej (S) oraz przy zadanej dostępności wielkoformatowej imprezy sportowej (Q).

Jeśli założymy, iż *ceteris paribus*, organizacja wielkoformatowej imprezy sportowej (Q_0) przyczyni się do osiągnięcia wyższego poziomu użyteczności niż brak organizacji takiego wydarzenia (Q_1), wówczas:

$$U_0 > U_1,$$

a zatem:

$$U(Y, P, S, Q_0) > U(Y, P, S, Q_1)$$

Skoro organizacja imprezy sportowej determinuje poprawę dobrobytu jednostki, to zapewne będzie ona skłonna zapłacić za zaistnienie takiej zmiany. W tym przypadku poprawę dobrobytu można określić maksymalną częścią dochodu, jaką konsument byłby gotów zapłacić (WTP) za fakt organizacji wydarzenia. Wówczas jednostka jest proszona o rozważenie dwóch kombinacji dostępności wielkoformatowej imprezy sportowej (Q_0, Q_1), które wiążą się z takim samym poziomem dobrobytu:

$$U(Y - WTP, P, S, Q_0) = U(Y, P, S, Q_1)$$

W założeniu „racjonalna” jednostka dostosowuje WTP do wysokości, przy której obie kombinacje dochodu i dostępności dają w konsekwencji taki sam poziom dobrobytu. W powyższym przypadku wartość WTP należy traktować jako zmianę w poziomie dobrobytu aproksymowaną pewną wartością pieniężną wyrażoną jako ($U_0 - U_1$), będącą rezultatem poprawy dostępności wielkoformatowej imprezy sportowej z poziomu Q_1 do poziomu Q_0 . Owa zmiana jest określana jako różnica kompensacyjna (Georgiou, 1996). Nie w każdych warunkach będzie ona jednak determinantą wzrostu użyteczności. Stosunkowo łatwo można sobie wyobrazić sytuację, w której jednostka nie jest zainteresowana wydarzeniem sportowym, a w organizacji imprezy upatruje więcej zagrożeń niż korzyści. W takich okolicznościach to brak imprezy będzie charakteryzował wyższy poziom użyteczności:

$$U_0 < U_1$$

i dalej:

$$U(Y,P,S,Q_0) < U(Y,P,S,Q_1)$$

W tych warunkach różnica kompensacyjna jest mierzona za pomocą gotowości do przyjęcia rekompensaty. WTA jest tu rozumiana jako kwota pieniężna, którą jednostka byłaby skłonna zaakceptować za zaistnienie zmiany i która pozwoli tej jednostce zachować poziom użyteczności, taki jak przed zmianą:

$$U(Y+WTA,P,S,Q_0) = U(Y,P,S,Q_1)$$

Różnice kompensacyjne Hicksa nie są jedynymi miarami zmiany poziomu dobrobytu konsumenta. Równoległe występuje rozumowanie opierające się na tzw. różnicach ekwiwalentnych (Ligus, 2012). Podejścia te różnią się od siebie poziomem dostępności wielkoformatowej imprezy sportowej i zastosowanymi miarami wyceny (zob. – w monografii Rysunek 5.2 na str. 131). W wariantcie ekwiwalentnym, przy założeniu, iż organizacja imprezy sportowej powoduje wzrost użyteczności konsumenta, czyli:

$$U_0 > U_1$$

rozpatruje się wysokość gotowości do przyjęcia rekompensaty w zamian za zaniechanie organizacji wielkoformatowej imprezy sportowej i pozostania na tym samym poziomie dobrobytu jak w sytuacji, gdyby to wydarzenie sportowe jednak się odbyło. W takim przypadku należy rozważyć dwie kombinacje dochodu i dostępności imprezy sportowej dające ostatecznie taki sam poziom dobrobytu jednostce:

$$U(Y,P,S,Q_0) = U(Y+WTA,P,S,Q_1)$$

Jeśli jednak założyć, iż organizacja wielkoformatowej imprezy sportowej determinuje spadek użyteczności konsumenta, a zatem:

$$U_0 < U_1$$

wówczas różnica ekwiwalentna wyrażać będzie kwotę, jaką jednostka byłaby skłonna zapłacić za uniknięcie zmiany i pozostawienie użyteczności na tym samym poziomie, jak w przypadku organizacji wydarzenia sportowego. Miałoby to swój wyraz w zapisie:

$$U(Y,P,S,Q_0) = U(Y-WTP,P,S,Q_1)$$

Analiza wszystkich czterech rodzajów nadwyżki konsumenta wskazuje na możliwość wykorzystania różnych miar w szacowaniu korzyści oraz kosztów wynikających z organizacji wielkoformatowej imprezy sportowej, w zależności od zastosowanego wariantu. I tak w zakresie oceny korzyści można oprzeć się na WTP w wariantcie kompensacyjnym i WTA w wariantcie ekwiwalentnym. W przypadku oceny kosztów można zastosować WTP w wariantcie ekwiwalentnym i WTA w wariantcie kompensacyjnym. Jednak z powodów przytoczonych na stronach 131-132 monografii, w badaniach prowadzonych w czasie Euro 2012 w Polsce zastosowałem wyłącznie jedną miarę – WTP, zarówno do oszacowania korzyści, jak i kosztów. Oznacza to, iż przy ocenie korzyści wybrałem wariant kompensacyjny, natomiast przy ocenie kosztów wariant ekwiwalentny.

Odniesienie do celu: weryfikacja, w jakim stopniu uznawane powszechnie za największe kategorie imprez sportowych: Letnie Igrzyska Olimpijskie, Zimowe Igrzyska Olimpijskie, Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej i Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej spełniają zaproponowane atrybuty wydarzeń wielkoformatowych

W podrozdziałach 2.5 i 2.6 monografii podjąłem się weryfikacji, czy uznawane powszechnie za największe kategorie imprez sportowych: Letnie Igrzyska Olimpijskie, Zimowe Igrzyska Olimpijskie, Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej i Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej wypełniają wymienione w pkt. 4.2.2 atrybuty i czy można wszystkie te wydarzenia uznać, w świetle zaproponowanej definicji, za imprezy wielkoformatowe. Uwagę zwraca dynamiczny rozwój wszystkich czterech kategorii wydarzeń sportowych na przestrzeni ostatnich lat, uwidaczniający się m.in. we wzroście liczby uczestników, rozgrywanych konkurencji, czy meczów. Imprezy te trafiają do wciąż zwiększającego się kręgu odbiorców, ich organizacja determinuje coraz wyższe przychody (sprzedaż wejściówek, sprzedaż praw telewizyjnych) i jednocześnie rosnące koszty. Te ostatnie przekraczają często możliwości finansowe największych i najbogatszych metropolii, a przecież relatywnie wysokie nakłady, ze względu na niedorozwój w obszarze infrastruktury, są ponoszone przez mniej zamożne i słabiej rozwinięte państwa gospodarzy, których, jako organizatorów wielkoformatowych wydarzeń, w ostatnich latach przybywa. Polityka prowadzona przez federacje sportowe determinuje udział państwa w finansowaniu tych nakładów. Przyczynia się do dyskusji na temat zasadności wykorzystywania środków publicznych w celu organizacji imprez sportowych (Crompton, 1995; Kesenne, 1999; Zimbalist, 2015). Wielkoformatowe wydarzenia sportowe stają się pod wieloma względami coraz większymi przedsięwzięciami, a zatem w coraz bardziej znaczącym stopniu oddziałują na miejsce, w którym się odbywają (Soutar, McLeod, 1993; Walle, 1996; Rojek, 2014).

Poniżej przedstawiłem wyniki weryfikacji stopnia spełniania przez uznawane powszechnie za największe kategorie imprez sportowych zaproponowanych wcześniej, ośmiu atrybutów wielkoformatowych wydarzeń sportowych:

Ad1) częstotliwość imprezy. Wszystkie analizowane kategorie wydarzeń sportowych odbywają się w cyklu czteroletnim, co w zamyśle ma nadać im odpowiednią rangę i pozwala uznać za imprezy prestiżowe.

Ad2) wyjątkowość imprezy. Wyjątkowość wszystkich kategorii wydarzeń sportowych wynika z ich incydentalności. Należy przez to rozumieć, że w danym momencie impreza wielkoformatowa może odbywać się tylko w jednym miejscu, natomiast w danym miejscu impreza przeprowadzana jest jeden tylko raz, przynajmniej na przestrzeni wielu lat. O wyjątkowości wszystkich analizowanych wydarzeń sportowych świadczy także realizacja licznych celów. Skala tych imprez sprawia, że przy okazji ich organizacji poza sportowymi realizowane są również inne cele. Ich spektrum jest bardzo rozległe i obejmuje zagadnienia polityczne, społeczne, ekonomiczne i wiele innych (zob. – w monografii Tabela 2.7 na str. 41). Każda z analizowanych wielkoformatowych imprez sportowych jest ponadto wydarzeniem wielodniowym.

Ad3) liczba obserwatorów. Wszystkie analizowane wydarzenia cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony kibiców obserwujących rozgrywki sportowe na żywo (zob. – w monografii Tabela 2.8 na str. 42). Podczas każdego z analizowanych, ostatnio organizowanych wydarzeń sportowych (LIO 2012, ZIO 2014, FIFA MŚ 2014, Euro 2012) sprzedano ponad milion wejściówek, co potwierdza wypełnienie atrybutu dotyczącego liczby obserwatorów.

Ad4) rozpoznawalność organizatora. Współcześnie UEFA zrzesza 54 państwa europejskie i azjatyckie i stanowi najważniejsze ogniwo FIFA, pod względem liczby członków (łącznie 209 federacji narodowych) większej niż MKOL (206 Narodowych Komitetów Olimpijskich) oraz Organizacja Narodów Zjednoczonych (193 państw członkowskich). Obie piłkarskie federacje są współcześnie – podobnie jak MKOI – globalnie rozpoznawalne i charakteryzują się znaczącym oddziaływaniem międzynarodowym (zob. – w monografii podrozdział 2.5.1 na str. 34-36).

Ad5) poziom kosztów i Ad6) udział państwa i środków publicznych. Ze względu na brak spójnych danych problematyczne jest porównywanie poszczególnych wydarzeń pod względem ponoszonych kosztów. Powodem takiego stanu rzeczy jest brak zgody co do tego, co należy uznawać za koszt imprezy (zob. – w

monografii podrozdział 2.5.5 na str. 45-49). Mimo tego dane dotyczące każdej z ostatnio organizowanych imprez sportowych pozwalają potwierdzić wypełnienie atrybutu dotyczącego minimalnego wymaganego poziomu kosztów. Organizacja żadnej z nich nie była tańsza aniżeli 1 mld USD₂₀₁₂⁹ bez względu na rodzaj branż pod uwagę nakładów (zob. – w monografii Tabela 2.9 na str. 47). Skala ponoszonych kosztów oraz fakt finansowania wielu różnych projektów infrastrukturalnych determinują zaangażowanie środków publicznych w procesie przygotowań do organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Udział sektora publicznego jest w tym względzie konieczny ze względu na stanowisko samych federacji sportowych, które zobowiązują państwa gospodarzy do udzielenia gwarancji finansowych (Międzynarodowy Komitet Olimpijski, 2013).

Ad7) atrakcyjność medialna. Każda z analizowanych imprez jest atrakcyjna pod względem medialnym (zob. – w monografii Rysunki 2.2-2.4 na str. 43-45). Wyraża się to w wielu aspektach. Przede wszystkim wydarzenia te cieszą się rosnącym zainteresowaniem globalnym. Nawet najbardziej lokalny turniej Euro wychodzi z transmisjami telewizyjnymi poza kontynent europejski. Zwiększająca się liczba państw, do których kierowana jest transmisja imprez sportowych, przekłada się na rosnącą wielkość przychodów ze sprzedaży praw telewizyjnych. W każdym z przypadków są to kwoty znacząco przekraczające poziom 100 mln USD₂₀₁₂, będący przyjętym wyznacznikiem dla wydarzeń wielkoformatowych. O atrakcyjności medialnej świadczy także liczba jednorazowych obserwatorów¹⁰. Ostatnio organizowane Igrzyska Olimpijskie przyciągnęły przed telewizory ponad 3,6 miliarda jednorazowych widzów w przypadku LIO 2012 oraz ponad 2 miliardy jednorazowych widzów w przypadku ZIO 2014. Dla turniejów piłkarskich brak jest wiążących informacji na temat liczby jednorazowych widzów, obejmujących całą imprezę. Można się opierać na statystykach dotyczących oglądalności wybranych meczów. Przykładowo, mecz finałowy Euro 2012 oglądało od pierwszej do ostatniej minuty 299 milionów widzów na całym świecie. Z kolei przynajmniej jedną minutę ostatniego meczu mistrzostw świata w 2014 roku oglądało ponad 1 miliard osób. Każda z tych wielkości, mimo że dotyczy jednego zaledwie meczu, znacząco przekracza wyznaczony próg atrakcyjności medialnej na poziomie 100 milionów jednorazowych widzów.

Ad8) oddziaływanie na gospodarza. Wielkoformatowe imprezy sportowe oddziałują na miejsce, w którym są organizowane, w zależności od stadium wydarzenia. Decyzja o organizacji wielkoformatowej imprezy sportowej oznacza dla gospodarza początek długofalowego procesu zmian. Samo przygotowanie największych wydarzeń sportowych zajmuje kilka lat, a przecież pod wpływem imprezy dane miejsce ulega transformacji, która utrzymuje się nawet po jej zakończeniu.

Dla pełniejszego zobrazowania stopnia oddziaływania imprezy na miejsce, w którym się ona odbywa, dokonałem jej podziału według kryterium czasowego. W omawianej monografii proponuję wyodrębnienie czterech faz:

- kandydowania;
- przygotowawczej;
- trwania imprezy;
- po zakończeniu imprezy.

Szczegółowa charakterystyka oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarza w poszczególnych fazach została przedstawiona w rozdziale 2.6 monografii.

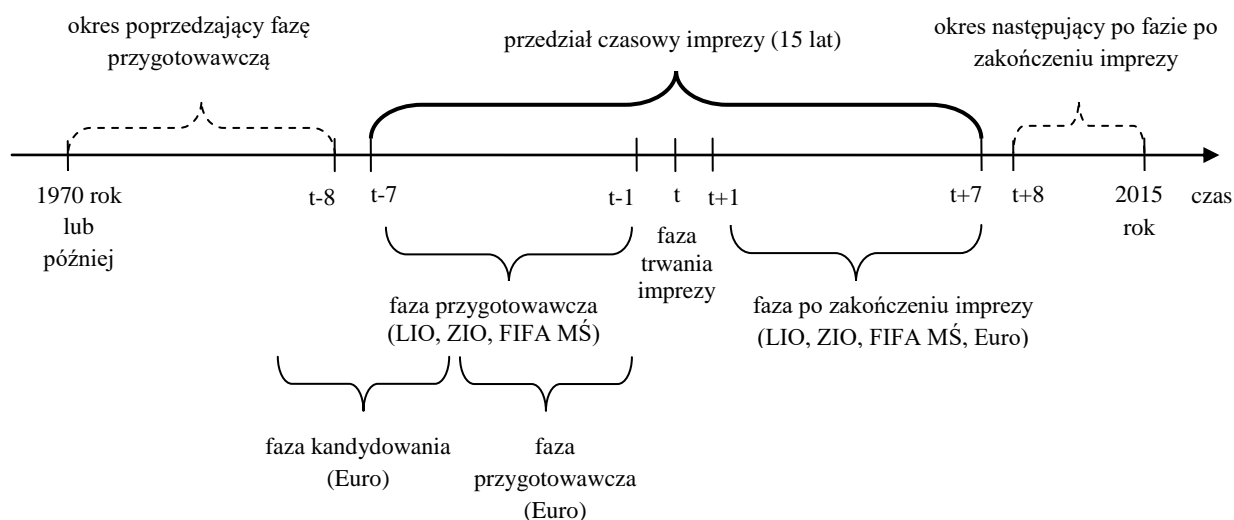
⁹ USD₂₀₁₂ – wartość dolara amerykańskiego w roku bazowym 2012.

¹⁰ Za jednorazowego obserwatora wydarzenia uznaje się widza, który śledził transmisję telewizyjną przynajmniej przez jedną minutę (International Olympic Committee, 2012).

Odniesienie do celu: kwantyfikacja oddziaływania ex post wielu kategorii wielkoformatowych wydarzeń sportowych na różne obszary gospodarki gospodarza, zarówno na poziomie państwa, jak i regionu

W rozdziale szóstym monografii przeprowadziłem badania *ex post* wielu różnych kategorii wielkoformatowych wydarzeń sportowych i jednocześnie wielu obszarów ich oddziaływania. Obserwacji poddałem wszystkie imprezy sportowe uznane za wielkoformatowe (LIO, ZIO, FIFA MŚ, Euro) organizowane od 1988 roku do 2008 roku. Każda impreza analizowana była na przestrzeni 15 lat w podziale na fazę przygotowawczą, fazę imprezy oraz fazę po zakończeniu imprezy (w przypadku Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej dodatkowo faza kandydowania) (Rysunek 1).

Rysunek 1. Charakterystyka analizowanych przedziałów czasowych wielkoformatowych wydarzeń sportowych

Źródło: Zawadzki (2017), s.157.

Jednocześnie w przypadku każdego z wydarzeń sportowych analizowałem różne obszary ekonomicznego oddziaływania na dwóch poziomach: państwa i regionu. Dla poziomu państwa były to: wzrost PKB, stopa bezrobocia, napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz wskaźniki sektora turystycznego. Dla poziomu regionu (NUTS 2) analizie poddano: PKB, bezrobocie oraz wybranych wskaźników sektora turystyki. Pełen wykaz zmiennych wraz ze źródłami danych statystycznych został zamieszczony w Tabeli 6.1 na str. 159 monografii. Analiza dla poziomu regionalnego została przeze mnie przeprowadzona dla trzech wybranych wielkoformatowych wydarzeń sportowych:

- Letnich Igrzysk Olimpijskich w 1992 roku – region Katalonii,
- Letnich Igrzysk Olimpijskich w 2004 roku – region Attyki,
- Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2006 roku – region Piemontu.

Szczegółowy opis przeprowadzonych analiz wraz z ich kompleksowym omówieniem i interpretacją znajdują się w rozdziale szóstym monografii. Ze względu na obszerność przeprowadzonych badań empirycznych, poniżej zaprezentowałem jedynie ogólne wyniki badań własnych wraz z najważniejszymi wnioskami.

Na poziomie całego państwa niewiele było przykładów wskazujących na jednoznacznie pozytywne zależności pomiędzy organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych a gospodarką. Analizując przebieg zmian stopy wzrostu PKB na przestrzeni 15 lat w przyjętym przedziale czasowym imprez (od roku t-7 do roku t+7), można stwierdzić, że w większości przypadków (w 14 na 26 obserwacji) jej poziom na koniec fazy po zakończeniu imprezy (w roku t+7) był niższy niż na początku fazy przygotowawczej (w roku t-7). Ograniczając

się do fazy po zakończeniu imprezy, w której ujawniające się efekty są utożsamiane z dziedzictwem wydarzenia, stwierdzono, że już w 20 na 26 państw gospodarzy stopa wzrostu PKB na koniec tej fazy (w roku $t+7$) była na poziomie niższym niż w roku imprezy (w roku t). Co interesujące, w długim okresie (od roku $t-7$ do roku $t+7$) ujemna korelacja pomiędzy organizacją wielkoformatowej imprezy sportowej a stopą wzrostu PKB wystąpiła bez wyjątku w przypadku państw gospodarzy Zimowych Igrzysk Olimpijskich (zob. – w monografii Tabela 6.2 na str. 165). W przypadku tej kategorii wydarzeń siła korelacji była także największa ($-0,29$ dla wszystkich ZIO rozpatrywanych łącznie). Analiza korelacji ukazała ponadto częste negatywne związki pomiędzy organizacją wielkoformatowych turniejów piłkarskich a stopą wzrostu PKB. Pozytywne przypadki zależności pomiędzy organizacją wielkoformatowej imprezy sportowej a stopą wzrostu PKB dotyczyły przede wszystkim państw gospodarzy Letnich Igrzysk Olimpijskich. Potwierdziła to analiza korelacji obejmująca fazę przygotowawczą tej kategorii wydarzeń. Dodatnie wartości współczynników korelacji wystąpiły w tym czasie we wszystkich państwach gospodarzach LIO z wyjątkiem USA w 1996 roku.

Również analiza korelacji pomiędzy roczną stopą bezrobocia a zmienną binarną przyjmującą wartość 1 w wybranych latach przedziału czasowego wielkoformatowych wydarzeń sportowych, której wyniki zostały zawarte w tabeli 6.3 na stronie 170 monografii, świadczy o częściej występującej negatywnej zależności pomiędzy organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych a stopą bezrobocia. Przy uwzględnieniu wszystkich imprez rozpatrywanych łącznie w ramach poszczególnych faz i kategorii wydarzeń sportowych zwracają uwagę dodatnie wartości współczynników korelacji z jednym tylko wyjątkiem – Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w fazie przygotowawczej. W długim okresie, obejmującym całkowity przedział czasowy imprezy, w poszczególnych państwach gospodarzach częściej następował wzrost niż spadek stopy bezrobocia.

W przedziale czasowym wielkoformatowych wydarzeń sportowych z reguły miał miejsce wzrost napływu BIZ (zob. – w monografii Rysunek 6.4 na str. 171-173), liczby wizytujących turystów zagranicznych oraz pozostawianych przez nich kwot (zob. - w monografii Rysunek 6.5 na str. 186-187). Trzeba jednak podkreślić, iż te pozytywne zmiany wpisywały się w ogólną, światową tendencję. Choć imprezy sportowe mogły wspomagać te wzrosty, z dużym prawdopodobieństwem byłyby one obecne bez względu na ich organizację. Potwierdzają to m.in. wyniki uzyskiwane poza przedziałem czasowym wydarzeń sportowych, równie dobre, a nawet lepsze od tych uzyskiwanych w poszczególnych fazach imprez (zob. m.in. – w monografii Tabela 6.8 na str. 183-184).

Analiza oddziaływania na poziomie regionów również nie pozwoliła potwierdzić jednoznacznie pozytywnych zależności pomiędzy organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych a badanymi wielkościami. W tym względzie uwidoczniło się zróżnicowanie pomiędzy regionami-gospodarzami Letnich i Zimowych Igrzysk Olimpijskich oraz badanymi wskaźnikami. Badania stopy wzrostu PKB ukazały długoterminową poprawę sytuacji gospodarczej w Katalonii i Attyce – regionach organizujących Letnie Igrzyska Olimpijskie. Odbывало się to zazwyczaj kosztem pozostałych regionów, odpowiednio Hiszpanii i Grecji. Udział Katalonii w tworzeniu PKB Hiszpanii w przedziale czasowym LIO 1992 wzrósł z poziomu 17,78 % w 1985 roku do poziomu 18,69 % w 1999 roku (zob. – w monografii Tabela 6.11 na str.195). Dla porównania udział Attyki w tworzeniu PKB Grecji w przedziale czasowym LIO 2004 wzrósł z poziomu 45,41 % w 2000 roku do poziomu 48,77 % w 2011 roku (zob. – w monografii Tabela 6.13 na str.199). Przypadek Piemontu – regionu organizującego Zimowe Igrzyska Olimpijskie ukazał, iż zaangażowanie dużych środków finansowych nie musi przekładać się na wzrost udziału produktu krajowego brutto regionu w PKB całego kraju. Udział Piemontu w tworzeniu PKB Włoch w przedziale czasowym ZIO 2006 obniżył się z 8,11 % do 7,62 % (zob. - w monografii Tabela 6.15 na str. 202).

Krótkotrwała poprawa sytuacji na regionalnym rynku pracy została natomiast zaobserwowana w fazie przygotowawczej i w fazie imprezy wszystkich trzech analizowanych wydarzeń sportowych (zob. – w monografii Tabela 6.12 na str. 195, Tabela 6.14 na str. 199 oraz Tabela 6.16 na str. 202). W dłuższym okresie, w fazie po zakończeniu wydarzenia w każdym z przypadków stopa bezrobocia wzrastała. W Attyce i Piemencie była ona w roku $t+7$ na poziomie wyższym, aniżeli w roku $t-7$, jednak z dużym prawdopodobieństwem wynikało

to z rozprzestrzeniania się ogólnosiwiatowego kryzysu finansowego, negatywnie oddziałującego na globalny rynek pracy.

Zaskakujący był fakt, że bez wyjątku słabe wyniki, uzyskane zostały w zakresie wielkości obrazujących zmiany w sektorze turystycznym. Na tle innych regionów państw gospodarzy nie odnotowano – poza nielicznymi, krótkotrwałymi wyjątkami – zwiększenia liczby turystów zagranicznych, ani wydłużenia czasu trwania ich pobytu (zob. – w monografii Rysunki 6.8 i 6.9 na str. 194, Rysunki 6.12 i 6.13 na str. 198, Rysunki 6.16 i 6.17 na str. 203). Zastanawiające są szczególnie niekorzystne wielkości analizowanych parametrów, które ujawniały się w roku imprezy. We wszystkich trzech regionach – gospodarzach w roku t następował spadek liczby przyjezdnych z zagranicy w porównaniu do roku $t-1$. Świadczyć to może o rezygnacji części turystów z przyjazdu w szczytowym momencie przedziału czasowego wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Równocześnie luka ta nie została wypełniona przez kibiców sportowych, przybyłych w związku z odbywającymi się zawodami.

Odniesienie do celu: weryfikacja nowatorskiej koncepcji wyceny trudno mierzalnego efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego na przykładzie Euro 2012 w Polsce

Zaproponowaną, nowatorską koncepcję wyceny efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego poddałem weryfikacji podczas badań realizowanych w Polsce w czasie Euro 2012. Badanie główne przeprowadziłem metodą wywiadu bezpośredniego przez grupę ankierów, realizujących je w pięciu polskich miastach: Gdańsku, Krakowie, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu w ciągu szesnastu dni trwania Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej od 11 do 26 czerwca 2012 roku.¹¹ Empiryczna część opracowania opierała się na testowaniu zaproponowanego modelu teoretycznego i określeniu determinant wpływających na WTP. Zastosowanym formatem pytań było pojedyncze pytanie o dokładną wartość WTP w postaci karty płatności. Oznacza to, że cechą zmiennej zależnej w postaci gotowości do zapłaty jest to, że była ona nieujemna, a jednocześnie z dużym prawdopodobieństwem dla wielu otrzymanych odpowiedzi równa zero, co było potęgowane przez specyfikę badań i jednocześnie pytanie o korzyści i koszty wynikające z organizacji Euro 2012. Zmienna zależna była zatem lewostronnie cenzurowaną wartością 0. W związku z tym podjąłem decyzję o zastosowaniu modelu tobitowego, który uwzględnia takie cenzurowanie (Cottrell, Luchetti, 2015). Model ten przyjmuje postać (Castellanos i in., 2011):

$$WTP_i = \begin{cases} WTP_i^* & \text{gdy } WTP_i^* > 0 \\ 0 & \text{gdy } WTP_i^* \leq 0 \end{cases}$$

$$\text{dla równania regresji: } WTP_i^* = X_i\beta + u_i \quad u_i \approx N(0, \sigma^2)$$

gdzie:

WTP oznacza zmienną WTP (PLN), WTP^* jest zmienną ukrytą, X to wektor (poziomy) wartości zmiennych objaśniających, β jest wektorem (pionowym) parametrów równania regresji, natomiast u_i określa składniki losowe równania.

Ponieważ uzyskane w badaniu wartości WTP dotyczyły okresu pięcioletniego (w związku z zastosowaniem płatności w postaci podatku od nieruchomości płaconego rokrocznie w ciągu pięciu lat od chwili przeprowadzenia badań), konieczne było ich sprowadzenie do tego samego momentu w czasie. W tym celu

---

¹¹ Badania te zostały częściowo sfinansowane grantem Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na przeprowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich pt. „Wpływ wielkoformatowych imprez sportowych na gospodarkę organizatora” o numerze umowy 019621z 2011 roku. W opracowaniu wyników badań pomocne było wsparcie finansowe w postaci grantu WZiE PG przyznanego autorowi na realizację pracy badawczej pt. „Wpływ organizacji wielkoformatowej imprezy sportowej na gospodarkę regionu na przykładzie Euro 2012” o numerze zadania 020352 z 2013 roku.

wartości średnie zdyskontowałem i wyraziłem w wartościach z roku 2012, tzn. roku, w którym realizowałem badania. Zdyskontowana wartość średnia gotowości do zapłaty ($\overline{DWTP}$) oszacowana została zgodnie z formułą:

$$\overline{DWTP} = \sum_{t=0}^4 \frac{WTP}{(1+r)^t}$$

gdzie r wyznaczało przyjętą stopę procentową.

Zdyskontowaną wartość średnią gotowości do zapłaty wykorzystałem w celu uzyskania zagregowanych wartości WTP dla czterech regionów gospodarzy (województw: dolnośląskiego, mazowieckiego, pomorskiego i wielkopolskiego) i reszty Polski, w oparciu o dane pozyskane w Krakowie (Małopolsce). Wówczas łączny poziom korzyści trudno mierzalnych $\overline{DWTP}_{korzyść}$ i kosztów trudno mierzalnych $\overline{DWTP}_{koszt}$ na obszarze całego kraju wyniósł odpowiednio:

$$\overline{DWTP}_{korzyść}^{Polska} = \overline{DWTP}_{korzyść}^{Gdańsk} + \overline{DWTP}_{korzyść}^{Poznań} + \overline{DWTP}_{korzyść}^{Warszawa} + \overline{DWTP}_{korzyść}^{Wrocław} + \overline{DWTP}_{korzyść}^{Kraków}$$

$$\overline{DWTP}_{koszt}^{Polska} = \overline{DWTP}_{koszt}^{Gdańsk} + \overline{DWTP}_{koszt}^{Poznań} + \overline{DWTP}_{koszt}^{Warszawa} + \overline{DWTP}_{koszt}^{Wrocław} + \overline{DWTP}_{koszt}^{Kraków}$$

Ostatecznie pozwoliło to oszacować trudno mierzalny efekt netto w związku z organizacją Euro 2012 w Polsce zgodnie z formułą:

$$\overline{DWTP}_{korzyść\ netto}^{Polska} = \overline{DWTP}_{korzyść}^{Polska} - \overline{DWTP}_{koszt}^{Polska}$$

Szczegółowe obliczenia dotyczące wyceny trudno mierzalnych efektów organizacji Euro 2012 w Polsce zostały przeprowadzone w podrozdziałach 7.3 oraz 7.4 monografii.

Odniesienie do celu: weryfikacja hipotez badawczych dotyczących trudno mierzalnych efektów Euro 2012 w Polsce w oparciu o badania przeprowadzone na próbie rezydentów czterech polskich regionów gospodarzy i jednego regionu niegospodarza

Na podstawie dokonanego przeglądu literatury i wniosków po przeprowadzeniu badań, dotyczących wyceny trudno mierzalnych efektów w obszarze sportu, sformułowałem hipotezy badawcze, które zostały poddane weryfikacji w oparciu o zgromadzony materiał empiryczny. Wszystkie hipotezy odwołują się do trudno mierzalnych korzyści i kosztów w związku z organizacją Euro 2012 w Polsce. Hipotezy oraz wyniki ich weryfikacji zostały zawarte w tabeli 2.

W pięciu na siedem przypadków uzyskane w badaniach wyniki wskazują na brak podstaw do odrzucenia postawionych hipotez. Równocześnie spośród dwóch pozostałych przypadków: w jednym hipoteza została odrzucona, natomiast w drugim, uzyskane wyniki należy uznać za niejednoznaczne.

Zagregowane wartości korzyści i kosztów trudno mierzalnych w związku z organizacją Euro 2012 w Polsce zostały przedstawione w tabeli 7.18 na stronie 241 monografii. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że łączna szacunkowa wartość korzyści w skali całego kraju ($\overline{DWTP}_{korzyść}^{Polska}$) wyniosła blisko 6,2 mld PLN₂₀₁₂ i była siedmiokrotnie wyższa od zagregowanych, szacunkowych kosztów ($\overline{DWTP}_{koszt}^{Polska}$), wycenianych na ok. 0,895 mld PLN₂₀₁₂. **W konsekwencji całkowita szacunkowa korzyść netto ($\overline{DWTP}_{korzyść\ netto}^{Polska}$) obliczona przy pomocy metody CVM wyniosła ok. 5,3 mld PLN₂₀₁₂.** Uzyskany wynik wskazuje na brak podstaw do odrzucenia hipotezy H1.

Na podstawie obliczeń z tabeli 7.18 ze strony 241 monografii określono orientacyjny poziom korzyści netto przypadających na każdy z regionów gospodarzy oraz pozostałą część kraju (zob. – w monografii Tabela 7.19 na str. 242). Dla każdego z analizowanych obszarów trudno mierzalne korzyści netto były wyrażane przez wartości dodatnie (korzyści trudno mierzalne przewyższały koszty trudno mierzalne). Uzyskane wyniki wskazują na brak podstaw do odrzucenia hipotezy H1a. Z tabeli 7.20 na stronie 243 monografii wynika, iż w zakresie korzyści na

obszarze całego kraju szacunkowa wartość użytkowa stanowiła ok. 22% całkowitej wartości zagregowanej. Oznacza to, że zagregowana wycena trudno mierzalnych efektów pozytywnych była wyższa w przypadku nieużytkowników w porównaniu z użytkownikami wielkoformatowej imprezy sportowej. Wyniki te wskazują na brak podstaw do odrzucenia hipotezy H2 w części dotyczącej efektów pozytywnych. Jednocześnie zagregowana wycena trudno mierzalnych efektów negatywnych była wyższa w przypadku nieużytkowników w porównaniu z użytkownikami wielkoformatowej imprezy sportowej. Wskazuje to na brak podstaw do odrzucenia hipotezy H2 w części dotyczącej efektów negatywnych.

Tabela 2. Hipotezy badawcze i ich weryfikacja

Hipoteza	Wynik
H1: Zagregowana wycena trudno mierzalnych efektów pozytywnych organizacji Euro 2012 w Polsce jest wyższa aniżeli zagregowana wycena trudno mierzalnych efektów negatywnych ($\overline{DWTP}_{korzyść\ netto}^{Polska} > 0$)	+
H1a: W każdym z polskich regionów gospodarzy oraz regionie niegospodarzu (regionie Małopolski) średnie wartości gotowości do zapłaty są wyższe w przypadku wyceny efektów pozytywnych w porównaniu do wyceny efektów negatywnych organizacji Euro 2012	+
H2: Zagregowana wycena zarówno trudno mierzalnych efektów pozytywnych jak i trudno mierzalnych efektów negatywnych jest wyższa w przypadku nieużytkowników w porównaniu do użytkowników Euro 2012 w Polsce	+
H2a: Średnie wartości gotowości do zapłaty w wycenie trudno mierzalnych efektów pozytywnych są niższe w przypadku nieużytkowników Euro 2012 we wszystkich polskich regionach gospodarzach i regionie niegospodarzu (regionie Małopolski)	+
H2b: Średnie wartości gotowości do zapłaty w wycenie trudno mierzalnych efektów pozytywnych są niższe w przypadku nieużytkowników Euro 2012 we wszystkich polskich regionach gospodarzach i regionie niegospodarzu (regionie Małopolski)	+/-
H3: Zagregowana wycena trudno mierzalnych korzyści netto Euro 2012 na poziomie całego kraju jest niższa od nakładów poniesionych na rzecz przygotowania obiektów sportowych w związku z organizacją tego wielkoformatowego wydarzenia sportowego w Polsce	-
H3a: Zagregowana wycena trudno mierzalnych korzyści netto Euro 2012 wśród nieużytkowników na poziomie całego kraju jest niższa od nakładów finansowanych ze źródeł publicznych poniesionych na rzecz przygotowania obiektów sportowych w związku z organizacją tego wielkoformatowego wydarzenia sportowego w Polsce	+

„+” brak podstaw do odrzucenia hipotezy,

„-” odrzucenie hipotezy.

„+/-”, zróżnicowanie wyników w zależności od regionu (brak podstaw do odrzucenia hipotezy

w przypadku: Dolnego Śląska, Mazowsza oraz Wielkopolski; odrzucenie hipotezy w przypadku: Małopolski i Pomorza).

Źródło: Zawadzki (2017), s. 249.

W przypadku efektów pozytywnych dla wszystkich regionów gospodarzy oraz pozostałej części kraju wartości WTP wśród nieużytkowników (zob. – w monografii Tabela 7.20 na str. 243) były niższe od wartości WTP obejmujących zarówno użytkowników, jak i nieużytkowników (zob. – w monografii Tabela 7.18 na str. 241). Wskazuje to na brak podstaw do odrzucenia hipotezy H2a. W przypadku efektów negatywnych brak podstaw do odrzucenia hipotezy H2b ma miejsce w przypadku regionów gospodarzy, z wyjątkiem Pomorza, gdzie respondenci zaliczani do użytkowników wyceniali trudno mierzalne koszty związane z organizacją Euro 2012 średnio wyżej niż nieużytkownicy. W przypadku regionu Małopolski uśrednione wartości WTP_{koszt} na poziomie 6,07 PLN₂₀₁₂ są natomiast takie same w przypadku nieużytkowników oraz użytkowników (zob. – w monografii Tabela 7.18 na str. 241 i Tabela 7.20 na str. 243).

W odniesieniu do H3, wyniki badań sugerują, iż należy ją odrzucić. Łączne nakłady na budowę trzech stadionów i rozbudowę jednego obiektu wyniosły 4,33 mld PLN₂₀₁₂ (zob. – w monografii Tabela 7.21 na str.

244). Porównując tę kwotę z wyceną korzyści netto uzyskaną w ramach badań CVM (zob. – w monografii Tabela 7.19 na str. 242) okazuje się, iż była ona o około 1 miliard PLN₂₀₁₂ niższa w stosunku do szacunku $\overline{DWTP}_{korzyść\ netto}^{Polska}$. Taki wynik wskazuje, że nawet jeśli mierzalne koszty nieznacznie przekroczyłyby mierzalne korzyści, to i tak, uwzględniając badania CVM, łączne oddziaływanie imprezy mogłoby okazać się pozytywne.

Zastosowanie finansowania pochodzącego wyłącznie ze źródeł publicznych determinowało konieczność odniesienia łącznej kwoty nakładów do tej części wyceny korzyści netto, która była utożsamiana z dobrem publicznym. A zatem wymieniona wyżej kwota powinna zostać porównana z korzyściami netto będącymi udziałem jedynie nieużytkowników (ok. 3,93 mld PLN₂₀₁₂). Takie podejście sprawia, że nakłady poniesione na budowę obiektów sportowych były o 0,4 mld PLN₂₀₁₂ wyższe niż wycena trudno mierzalnych korzyści netto. Wynik ten wskazuje na brak podstaw do odrzucenia hipotezy H3a.

Odniesienie do celu: identyfikacja czynników determinujących poziom wyceny trudno mierzalnych efektów pozytywnych oraz trudno mierzalnych efektów negatywnych wielkoformatowych wydarzeń sportowych na przykładzie Euro 2012 w Polsce

Na podstawie analizy literatury przedmiotu określiłem determinanty oddziałujące na poziom wyceny trudno mierzalnych efektów pozytywnych ($WTP_{korzyść}$) oraz trudno mierzalnych efektów negatywnych (WTP_{koszt}). Zostały one podzielone na trzy grupy, tj.:

- Determinanty socjoekonomiczne,
- Determinanty określające stosunek respondenta do Euro 2012,
- Determinanty odnoszące się do konkretnych trudno mierzalnych korzyści i kosztów.

Dokładna charakterystyka wszystkich determinant w podziale na poszczególne grupy przedstawiona została w tabeli 7.2 na str. 214 monografii. Szczegółowe wyniki determinant wyceny trudno mierzalnych efektów pozytywnych oraz trudno mierzalnych efektów negatywnych znajdują się w tabelach 7.7-7.16 na stronach 227-236 monografii.

Spośród analizowanych determinant największe znaczenie dla proponowanych ofert zarówno w kontekście korzyści, jak i kosztów należy przypisać dochodom (DOCH). Pozostałe wyniki dla zmiennych socjoekonomicznych charakteryzowały się dużą różnorodnością w zależności od badanego regionu oraz tego, czy analizie poddane są korzyści, czy koszty. Koncentrując się wyłącznie na statystycznie istotnym oddziaływaniu zmiennych socjoekonomicznych, na poziom gotowości do zapłaty w przypadku efektów pozytywnych wpływały wiek (WIEK) i wykształcenie (WYKSZT). W przypadku efektów negatywnych znaczenie należy przypisać zmiennej płeć (PLEC). Podczas gdy mężczyźni wyrażali większą gotowość do zapłaty w Poznaniu i Wrocławiu, w Warszawie to kobiety zgłaszały wyższy poziom WTP_{koszt} .

W grupie determinant określających stosunek respondenta do Euro 2012 zdecydowanie największe znaczenie należy przypisać zmiennej ogólne zainteresowanie piłką nożną (ZAINT) wpływającej pozytywnie na poziom $WTP_{korzyść}$ w każdym z analizowanych regionów. Na Pomorzu i w Wielkopolsce wysokość zaproponowanej oferty dla korzyści wiązała się z częstością oglądania transmisji telewizyjnych z meczów Euro 2012 (TRANSM). Dodatkowo w zakresie wyceny $WTP_{korzyść}$ można zaobserwować pozytywny wpływ konsumpcji w strefie kibica (STREFA) zgłaszany przez Pomorzan oraz negatywny wpływ uczestnictwa Mazowszan w meczu na stadionie podczas Euro 2012 (MECZ). Szczególnie zastanawiający wydaje się ten drugi przypadek. Można próbować wytłumaczyć to tym, iż pozyskanie biletu na mecz rozgrywany w ramach Euro 2012 było loterią i wejściówki trafiały tak do fanów piłkarskich, jak i osób niebędących zwolennikami tej dyscypliny sportu, a tylko zainteresowanymi udziałem w wielkim wydarzeniu. Jak można się było spodziewać duże znaczenie dla poziomu wyceny WTP miało postrzeganie przez respondenta korzyści i/lub kosztów trudno mierzalnych. Można w tym względzie wskazać nieliczne wyjątki. W zakresie korzyści do takich wyjątków

należy zaliczyć dziedzictwo obiektu sportowego (DZIEDZIC). W dwóch regionach gospodarzach: Wielkopolsce i Dolnym Śląsku respondenci wskazujący na ten rodzaj korzyści skłonni byli oferować niższe wartości $WTP_{korzyść}$. Z dużym prawdopodobieństwem wiązało się to z obawą o racjonalne wykorzystanie tych budowli już po imprezie i świadomość konieczności przeznaczania części płaconych podatków na rzecz ich utrzymania w przyszłości, bez względu na gotowość do zapłaty wyrażaną w ramach badania. Znamienne jest to, iż w Małopolsce żaden z respondentów nie wskazał na DZIEDZIC jako korzyści płynącej z tytułu organizacji Euro 2012. Oznacza to, że mieszkańcy innych regionów, aniżeli regiony-gospodarze, nie postrzegali stadionów sportowych powstałych w odległych z ich punktu widzenia miejscach kraju jako dziedzictwa. Być może był to także wyraz swoistego protestu Małopolan, czego dowodem jest istotny wpływ zmiennej „realizacja projektów infrastrukturalnych niezgodnych z oczekiwaniami mieszkańców, w tym obawy związane z racjonalnym wykorzystaniem tej infrastruktury już po imprezie” (REALIZ) na wzrost poziomu WTP_{koszt} . Mieszkańcy Małopolski nie uzależniali natomiast wysokości gotowości do zapłaty od utrudnień w ruchu komunikacyjnym (RUCH) i niedogodności w procesie przygotowawczym (PRZYGO), nawet jeśli koszty te były przez nich wskazywane.

Analiza regresji dowiodła, iż poziom wyceny $WTP_{korzyść}$ determinowany był wysokimi dochodami, zainteresowaniem piłką nożną jako dyscypliną sportu, wykształceniem oraz wiekiem. W tym ostatnim przypadku wyższe kwoty stawały się udziałem osób młodszych oraz starszych – respondenci w średnim wieku nie wyrażali natomiast gotowości do uiszczania wysokich płatności. Z kolei wycena WTP_{koszt} warunkowana była wysokimi dochodami i obawami o urzeczywistnienie zagrożeń obejmujących katalog kosztów trudno mierzalnych. Ponieważ zarówno na wycenę korzyści, jak i wycenę kosztów trudno mierzalnych wpływ miały dochody respondenta, można założyć, iż uzyskane wyniki w zakresie WTP byłyby wyższe, gdyby tylko zarobki Polaków były bliższe tym, uzyskiwanym przez rezydentów Europy Zachodniej, czy Stanów Zjednoczonych.

4.2.3. Podsumowanie wyników badań empirycznych oraz wnioski końcowe

W rozdziałach drugim, trzecim, czwartym oraz piątym monografii dokonałem przeglądu istniejącej, przeważnie zagranicznej literatury przedmiotu. Na tej podstawie podjąłem się zdefiniowania wielkoformatowego wydarzenia i przyporządkowania czterech światowych imprez sportowych (LIO, ZIO, FIFA MŚ, Euro) do grupy wielkoformatowych. Uporządkowałem wiedzę na temat efektów wywołanych organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych, a także zidentyfikowałem najważniejsze obszary oddziaływania tych imprez na gospodarkę organizatora. Zestawiłem również metody wykorzystywane do oceny wpływu wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora, ze szczególnym uwzględnieniem podziału na metody służące ocenie efektów mierzalnych i trudno mierzalnych.

Z racji tego, iż impulsem do powstania omawianej monografii były nieścisłości dotyczące wyników badań odwołujących się do ekonomicznych efektów wywołanych organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych, przeprowadziłem analizę oddziaływania odbywających się w latach 1988-2008 wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatorów (rozdział szósty monografii). **Ta część stanowi znaczący wkład w rozwój wiedzy na temat ekonomicznych efektów organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych.** Z przeprowadzonych przeze mnie badań wynika, iż w wybranych obszarach ekonomicznego oddziaływania można wskazać przykłady wydarzeń sportowych, przy których okazji częściej obserwuje się pozytywne (LIO) oraz negatywne (ZIO) efekty gospodarcze, i to zarówno na poziomie państwa, jak i regionu.

Choć na podstawie przeprowadzonych badań nie można wykazać jednoznacznie pozytywnych, dla wszystkich kategorii wielkoformatowych wydarzeń sportowych, mierzalnych efektów, nie oznacza to, że nakładów ponoszonych na rzecz organizacji tych imprez nie można uzasadnić w inny sposób. W tym względzie na uwagę zasługują społeczne postrzeganie i próba wyceny trudno mierzalnych efektów tych wydarzeń. **W omawianej monografii zaproponowałem nowatorską koncepcję wyceny trudno mierzalnego efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego, której weryfikację, na przykładzie Euro 2012 w Polsce,**

przeprowadziłem w rozdziale siódmym monografii. Uzyskane w tej części wyniki badań ukazują, że Polacy mimo, że mniej zamożni w porównaniu z mieszkańcami Europy Zachodniej czy Stanów Zjednoczonych, są skłonni wносить opłatę, której wysokość wyraża subiektywną użyteczność specyficznych dóbr, do jakich należy zaliczyć efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Przypadek Euro 2012 potwierdza znaczenie, jakie należy przypisywać efektom trudno mierzalnym w gospodarkach rozwijających się, w których zapotrzebowanie infrastrukturalne jest dużo większe, a przez to koszty organizacji takich imprez sportowych wyższe. Co istotne, zarówno w regionach gospodarzach, jak i w pozostałej części Polski odnotowano gotowość do wnoszenia wyższych opłat w przypadku trudno mierzalnych korzyści aniżeli trudno mierzalnych kosztów. Oznacza to dodatnią wartość korzyści netto nie tylko w bezpośrednim otoczeniu miejsc, w których odbywa się wydarzenie, ale także w dalszych zakątkach państwa gospodarza, i wyraża swoistą akceptację mieszkańców regionów niebędących gospodarzami wobec finansowania wielkoformatowego wydarzenia sportowego organizowanego w regionach gospodarzach. Warto w tym miejscu podkreślić, że wbrew pogładowi prezentowanemu w światowej literaturze (Atkinson i in., 2008) mieszkańcy wszystkich polskich regionów objętych badaniem wyrażali gotowość do wyceny trudno mierzalnych kosztów, choć ich znaczenie należy uznać za pomniejsze. Wysoka zagregowana wartość trudno mierzalnych korzyści netto, uzyskana w toku prowadzonych badań na przykładzie Euro 2012 w Polsce, potwierdza, że uwzględnienie trudno mierzalnych efektów poprawia ostateczny bilans korzyści i kosztów, szczególnie w warunkach niejednoznacznego oddziaływania ekonomicznego i wzrastających nakładów na organizację wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Problemem związanym z wielkoformatową imprezą sportową przeprowadzoną w Polsce była struktura jej finansowania, oparta wyłącznie na źródłach publicznych. Wycena zagregowanej wartości korzyści netto zgłaszana przez nieużytkowników, zgodnie z przewidywaniami nie była wystarczająco wysoka, aby pokryć nakłady poniesione na rzecz przygotowania obiektów sportowych w związku z Euro 2012, które w całości były finansowane ze źródeł publicznych.

4.2.4 Wkład w rozwój dyscypliny

Przedstawiona przeze mnie monografia stanowi znaczący wkład w rozwój wiedzy w odniesieniu do ekonomicznych efektów wywołanych organizacją wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Przeprowadzone przez mnie badania mają charakter nowatorski i unikatowy z uwagi na zaproponowane, nowe podejście do kwantyfikacji oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora zarówno w zakresie mierzalnym, jak i trudno mierzalnym.

W szczególności, jako wkład w rozwój dyscypliny należy uznać:

- w warstwie teoretycznej:
  - zdefiniowanie pojęcia wydarzenia wielkoformatowego i określenie jego atrybutów;
  - w zakresie efektów trudno mierzalnych zaproponowanie, w oparciu o teorię użyteczności, nowego podejścia do ich wyceny;
  - usystematyzowanie dotychczasowej wiedzy w zakresie efektów ekonomicznych wielkoformatowych wydarzeń sportowych oraz obszarów oddziaływania tych imprez na gospodarkę organizatora;
  - uporządkowanie wiedzy w odniesieniu do metod wykorzystywanych do oceny wpływu organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora.

- w warstwie empirycznej:
  - przeprowadzenie niepodejmowanych dotąd badań *ex post* odnoszących się do oddziaływania wielu różnych kategorii wielkoformatowych wydarzeń sportowych na różne obszary gospodarki organizatora.

Dodatkowo badania te realizowane były na poziomie państwa gospodarza oraz na poziomie regionu gospodarza;

- weryfikację koncepcji wyceny trudno mierzalnego efektu netto wielkoformatowego wydarzenia sportowego na przykładzie Euro 2012 w Polsce;
- zidentyfikowanie i poddanie analizie determinant wyceny, zarówno trudno mierzalnych efektów pozytywnych, jak i trudno mierzalnych efektów negatywnych na przykładzie Euro 2012 w Polsce. W zakresie efektów pozytywnych były one dotąd przeprowadzane wyłącznie w krajach wysoko rozwiniętych (przede wszystkim USA i Niemcy). W zakresie efektów negatywnych badania nie były dotąd podejmowane.

4.2.5. Dalsze wykorzystanie osiągniętych wyników

Prezentowane w omawianej monografii wyniki badań i poświęcone im rozważania, nie wyczerpują w mojej opinii problematyki związanej z wielkoformatowymi wydarzeniami sportowymi i wywołanymi ich organizacją efektami. Pozwalają jednak w sposób możliwie precyzyjny wyznaczyć kierunek przyszłych prac badawczych w tym zakresie. Wydaje się to o tyle istotne, że po sukcesie Euro 2012 podejmowane są próby zgłaszania polskiej kandydatury do organizacji innych wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Warto tu wspomnieć o zakończonych fiaskiem przymiarkach Krakowa do organizacji ZIO w 2022 roku i o pomysle organizacji – w kooperacji z Czechami – Zimowych Igrzysk w Karkonoszach w roku 2030. Zaproponowane w omawianej publikacji rozwiązania można także z powodzeniem przenieść na grunt mniejszych wydarzeń sportowych. Już po 2012 roku Polska była (lub w niedługim czasie będzie) organizatorem wielu dużych, choć już nie wielkoformatowych imprez sportowych. Należy do nich zaliczyć m.in. halowe Mistrzostwa Świata w Lekkiej Atletyce w 2014 roku, Mistrzostwa Świata w Piłce Siatkowej w 2014 roku, Mistrzostwa Europy w Piłce Ręcznej w 2016 roku, Mistrzostwa Europy U-21 w Piłce Nożnej 2017 roku, Światowe Igrzyska Sportowe w 2017, Mistrzostwa Europy w Piłce Siatkowej w 2017 roku i 2019 roku oraz drużynowe Mistrzostwa Europy w Lekkiej Atletyce w 2019 roku. Choć potencjalne oddziaływanie tych wydarzeń jest zdecydowanie mniejsze w porównaniu z Euro 2012, to jednak może rodzić efekty, których wycena mogłaby zostać przeprowadzona w sposób zbliżony do zaproponowanego w omawianej monografii. W perspektywie kilku następnych lat warto wrócić do problematyki wpływu Euro 2012 na polską gospodarkę. Ze względu na przyjętą koncepcję badawczą i założenie dotyczące uwzględnienia trwającej siedem lat fazy po zakończeniu imprezy niemożliwe było włączenie rozgrywanego w Polsce turnieju do zbioru analizowanych w wymiarze mierzalnym wielkoformatowych wydarzeń sportowych. To sprawia, że mimo znanej wyceny trudno mierzalnych korzyści netto niemożliwe jest określenie ostatecznego bilansu korzyści i kosztów, obejmującego ponadto mierzalne efekty organizacji Euro 2012 w Polsce.

5. OMÓWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

W dalszej części autoreferatu przedstawiam mój pozostały dorobek naukowo-badawczy, który obejmuje:

- opublikowane prace i artykuły naukowe (w tym otrzymane nagrody naukowe),
- udział w krajowych i międzynarodowych konferencjach tematycznych, na których wygłosiłem referat oraz udział w kursach podnoszących moje kwalifikacje w obszarze prowadzonych badań naukowych,
- realizowane projekty i granty,
- działalność recenzencką.

5.1. Opublikowane prace i artykuły naukowe¹² (w tym otrzymane nagrody naukowe)

Mój dorobek naukowy, obok monografii, którą wskazałam, jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.), obejmuje łącznie 44 publikacje naukowe (w tym jeden poradnik), których pełen wykaz znajduje się w Załączniku nr 3 (części 2A-2C) do niniejszego wniosku. Zagadnienia poruszane w moich publikacjach naukowych dotyczą trzech zasadniczych obszarów badawczych, tj.:

1. procesów integracji Polski z Unią Europejską,
2. funkcjonowania wybranych segmentów rynku finansowego w Polsce,
3. korzyści i kosztów organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych.

Pierwszy obszar badawczy obejmuje zagadnienia związane z procesami integracji Polski z Unią Europejską. Spośród siedmiu publikacji poświęconych tej tematyce za najważniejsze i mające największy wkład w rozwój dyscypliny, uznaję:

[1] Zawadzki K., *Dotychczasowe doświadczenia krajów strefy euro w zakresie wypełniania kryteriów zbieżności*, [w:] B. Kubska-Maciejowicz, A. Stępnik (red.), *Polska w strefie euro*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2005, s. 147-158;

[2] Zawadzki K., *Pakt Stabilności i Wzrostu - strażnik porządku Unii Gospodarczej i Walutowej?*, [w:] E. Ostrowska, J. Ossowski (red.), *Rynki finansowe: Mikrofinanse*, Fundacja na rzecz Polskich Związków Kredytowych - Instytut Stefczyka, Sopot 2009, s. 15-27;

[3] Zawadzki K., *Udział złotego w mechanizmie stabilizowania kursu a ryzyko wystąpienia kryzysu walutowego w Polsce*, [w:] J. Ostaszewski (red.) *Polska w strefie euro: szanse i zagrożenia*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2008, s. 349-358.

W artykule [1], przeprowadziłem analizę stopnia spełnienia kryteriów konwergencji (tzw. kryteriów z Maastricht) wśród państw strefy euro. Przesłanką do podjęcia tej tematyki było przystąpienie Polski do UE w maju 2004 roku i tocząca się wówczas dyskusja dotycząca potencjalnego zastąpienia złotego polskiego walutą euro. Analizie poddałem 12 gospodarek, wchodzących w 2005 roku w skład strefy euro, przy czym ramy czasowe badań zostały podzielone na dwa okresy: przed oraz po przystąpieniu poszczególnych państw do strefy euro. Uzyskane wyniki badań wskazują na niekonsekwencję decydentów, dopuszczających poszczególne państwa do udziału w strefie euro mimo niewypełnienia niektórych kryteriów zbieżności. Na szczególną uwagę zasługują problemy z wypełnieniem kryterium długu publicznego w relacji do PKB, których doświadczyło pięć z dwunastu analizowanych gospodarek. Jednocześnie zaobserwowałem wyraźny spadek determinacji w zakresie wypełniania kryteriów zbieżności już w fazie po przystąpieniu do strefy euro i to zarówno w zakresie kryteriów fiskalnych (np. Niemcy), jak i monetarnych (np. Irlandia). Pierwszy przypadek (kryteria fiskalne) potwierdza trudności w zapewnieniu dyscypliny finansów publicznych w sytuacji asymetrycznego podejścia państw członkowskich strefy euro do polityki pieniężnej i budżetowej. Drugi przypadek (kryteria monetarne) świadczy o tym, iż wspólna dla strefy euro polityka pieniężna prowadzona przez Europejski Bank Centralny nie zawsze pokrywa się z oczekiwaniami i potrzebami poszczególnych państw członkowskich. Spostrzeżenia te były podstawą do dalszych badań, których wyniki zaprezentowano w opracowaniach odpowiednio [2] (kryteria fiskalne) oraz [3] (kryteria monetarne).

---

¹² Z wyłączeniem monografii, którą wskazuję, jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.).

Publikacja [2] miała na celu przybliżenie zasad i ocenę funkcjonowania Paktu Stabilności i Wzrostu z uwzględnieniem reformy Paktu w 2005 roku. Tym razem analizie poddałem 13 państw członkowskich strefy euro (poza dotychczasowymi uwzględniono Słowenię, która przyjęła walutę euro w 2007 roku) w zakresie kondycji finansów publicznych po przystąpieniu do obszaru jednowalutowego. Nałożenie na kraje członkowskie strefy euro obowiązku wypełnienia kryteriów konwergencji oraz konieczność podporządkowania się założeniom Paktu Stabilności i Wzrostu sprawiły, iż w początkowym okresie funkcjonowania obszaru jednowalutowego sytuacja finansów publicznych państw członkowskich była zadowalająca. Jednak utrzymywanie dobrej kondycji finansów publicznych było ułatwione ze względu na fakt, iż pierwsze dwa lata istnienia strefy euro przypadły na okres dobrej koniunktury gospodarczej. Dopiero jej osłabienie w kolejnych latach uwypukliło nietypowe oddziaływanie jednolitej polityki pieniężnej i ujawniło problemy w zakresie stabilizacji kryteriów fiskalnych państw strefy euro. W pracy wskazałem na trudności w praktycznym zastosowaniu zasad Paktu Stabilności i Wzrostu wśród państw UGW. Zwróciłem przy tym uwagę na wynikające z tego, możliwe zagrożenia dla funkcjonowania strefy euro w przyszłości i zgłosiłem postulaty mające w zamyśle poprawić dyscyplinę budżetową państw członkowskich i w konsekwencji bezpieczeństwo finansowe całej Unii Europejskiej.

Publikacja [3] podejmuje problem zagrożeń, jakie mogą wynikać dla gospodarki państwa aspirującego do przystąpienia do strefy euro w związku z koniecznością wypełnienia jednego z monetarnych kryteriów konwergencji – kryterium walutowego. Zwracam w niej uwagę na podwyższone ryzyko wystąpienia kryzysu walutowego w państwach, które w fazie przygotowawczej wprowadzają mechanizm kursowy ERM 2, zaliczany do tzw. kursów pośrednich. Odwołuję się przy tym do wiążących koncepcji teoretycznych: pierwszej generacji, drugiej generacji i eklektycznych (Frankel, Rose, 1996). Wskazuję, iż modele kryzysów walutowych tzw. drugiej generacji opierają się na założeniu, iż pośrednie systemy kursowe mogą być zachętą do przeprowadzenia ataku spekulacyjnego na daną walutę, będącego pierwotnym źródłem kryzysu. Z kolei modele pierwszej i trzeciej generacji opierają się na założeniu, że wcześniej wywołany kryzys może mieć bardziej gwałtowny i dramatyczny przebieg w przypadku stosowania pośrednich mechanizmów kursowych. W opracowaniu przeprowadziłem przegląd istniejącej literatury w zakresie proponowanych zmian w konstrukcji ERM 2 (Pietrzak, 2002; Koronowski, 2002) oraz przedstawiłem autorską propozycję sposobu i tempa zastąpienia polskiego złotego walutą euro.

Moje pozostałe publikacje, mieszczące się w nurcie poświęconym procesom integracji Polski z Unią Europejską, obejmują ponadto zagadnienia związane z: sytuacją gospodarczą Polski na drodze do Unii Gospodarczej i Walutowej, głównymi obszarami transformacji w kierunku integracji walutowej, zależnościami pomiędzy integracją gospodarczą i walutową a rynkiem pracy w Polsce oraz procesem harmonizacji podatków na obszarze Unii Europejskiej.

Drugi wyróżniony przeze mnie obszar badawczy dotyczy problematyki funkcjonowania wybranych segmentów rynku finansowego w Polsce. Łączna liczba opublikowanych prac naukowych mieszczących się w tym nurcie obejmuje dziesięć pozycji, z czego na szczególną uwagę zasługują:

[4] Zawadzki K., *Funkcjonowanie rynku walutowego w gospodarce rynkowej*, [w:] K. Zawadzki, *Rynek finansowy w Polsce*, Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Gdańsk 2007, s. 75-92;

[5] Zawadzki K., *Efektywność inwestowania kapitału w fundusze inwestycyjne w Polsce*, *Przeгляд Organizacji*, nr 8, 2013, s. 48-53.

Problematyka podjęta w artykule [4] jest kontynuacją badań realizowanych w ramach pracy doktorskiej. Dotyczy ona pogłębionej oceny przemian rynku walutowego w Polsce. Analizie poddałem kilka segmentów rynku walutowego, w podziale na rynki natychmiastowe i terminowe. Mimo zaobserwowanych, korzystnych przekształceń ilościowych przejawiających się m.in. wzrostem średnich dziennych obrotów na rynkach

międzybankowym i klientowskim oraz jakościowych w postaci poprawy płynności rynku oraz zmian w zakresie struktury przeprowadzanych transakcji, w opracowaniu wyeksponowałem bariery ograniczające potencjalny rozwój tego segmentu rynku finansowego w Polsce. Wskazałem m.in. na zwiększającą się ofertę platform transakcyjnych działających na rynku *Forex*, których przewaga tkwi w niższych marżach kursowych, bogatszej ofercie dostępnych instrumentów oraz niskich prowizjach i opłatach rozliczeniowych. W podsumowaniu zarekomendowałem najważniejsze przekształcenia determinujące dalszy rozwój rynku walutowego w Polsce.

Artykuł [5] dotyczy rynku kapitałowego, a konkretnie segmentu funduszy inwestycyjnych w Polsce. Celem przeprowadzonych badań była ocena efektywności krajowych funduszy inwestycyjnych. Analizie poddałem trzy segmenty funduszy: polskich akcji, stabilnego wzrostu oraz zrównoważone. Badania przeprowadziłem dla wszystkich otwartych funduszy inwestycyjnych w latach 2000-2012, które udostępniały w tym okresie wyceny jednostek uczestnictwa (liczba zmienna kształtująca się w przedziale od 29 funduszy w 2000 roku do 65 funduszy w 2012 roku). Oceny efektywności dokonałem w odniesieniu do tzw. benchmarku (innego dla każdego segmentu funduszy). Realizując cel badania, wykorzystałem podstawowe miary oceny efektywności (stopę zwrotu, odchylenie standardowe stopy zwrotu, współczynnik beta, miarę dywersyfikacji ryzyka inwestycyjnego) oraz miary skorygowane o ryzyko inwestycyjne (wskaźniki: Sharpe'a, Treynora, alfa Jensena oraz alfa Sharpe'a). Analiza polskich funduszy inwestycyjnych wskazuje na ich niską efektywność. Objawia się ona nie tylko niższymi niż wzorzec odniesienia stopami zwrotu, ale także i wyższym ryzykiem inwestycyjnym. Badanie trzech segmentów rynku funduszy inwestycyjnych, wskazuje, iż relatywnie najlepiej radzili sobie zarządzający funduszami stabilnego wzrostu, choć i w tej grupie częściej uzyskiwano wyniki gorsze, niż te uzyskiwane przez benchmark. Znamienne jest to, że w okresie największego kryzysu w 2008 roku ujemne stopy zwrotu w przypadku wszystkich trzech grup funduszy inwestycyjnych były dużo wyższe niż ujemne stopy zwrotu dla wzorca odniesienia. Oznacza to, iż nawet uznawane za bezpieczne – fundusze stabilnego wzrostu nie okazały się właściwym antidotum na czas rynkowej dekonjunkury.

W pozostałych publikacjach zaliczanych do opisywanego nurtu badawczego podjąłem badania dotyczące implikacji wprowadzenia w Polsce podatku od dochodów z kapitałów pieniężnych, charakterystyki i oddziaływania na polską gospodarkę nowego segmentu rynku kapitałowego – NewConnect, wybranych zagadnień związanych z funkcjonowaniem rynku finansowego w Polsce i w Federacji Rosyjskiej oraz znaczenia rynku finansowego w funkcjonowaniu dobrowolnych filarów systemu emerytalnego w Polsce.

Trzecim, najbardziej aktualnym i najważniejszym obszarem moich zainteresowań naukowych są badania nad korzyściami i kosztami wynikającymi z organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych. W latach 2010-2016 opublikowałem dwadzieścia prac poświęconych temu zagadnieniu, a uwieńczeniem moich dotychczasowych badań w tym zakresie była wydana w 2017 roku i omówiona w punkcie 4 niniejszego autoreferatu monografia pt.: „Ekonomiczne efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych”. Poza przytoczoną monografią za najważniejsze prace w tym obszarze uznaję:

[6] Zawadzki K., *Euro 2012 economic impact on host cities in Poland*, LAP LAMBERT Academic Publishing, Saarbrücken 2013;

[7]Zawadzki K., *Estimation of the Willingness-To-Pay for Preserving the Football Arena in Gdansk, e-finance*, 11(1), 2015, s. 44-55.

[8] Zawadzki K., *Wpływ ogłoszenia wyników wyboru gospodarza wielkoformatowych imprez sportowych na krajowe rynki akcji*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Cracow Review of Economics and Management*, Nr 1(937), Kraków 2015, s. 141-152.

[9] Zawadzki K., *Public Perception of Intangible Benefits and Costs in the Valuation of Mega Sports Events: The Case of Euro 2012 in Poland*, *Eastern European Economics*, 54, (5), 2016, s. 437–458.

Monografia [6] ukazała się nakładem niemieckiego wydawnictwa akademickiego LAP LAMBERT Academic Publishing. Pretekstem do jej powstania była organizacja największej jak dotąd imprezy sportowej w Polsce – Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej. Publikacja ta liczy 128 stron i składa się z sześciu rozdziałów. Rozdział pierwszy stanowi swoiste wprowadzenie do kwestii organizacji Euro 2012 w Polsce i tło dla dalszych rozważań. W rozdziale drugim zawarte zostały spostrzeżenia będące wynikiem przeglądu literatury w zakresie obszarów oddziaływania wielkoformatowych wydarzeń sportowych na gospodarkę organizatora i stosowanych metod pomiaru tego oddziaływania. W rozdziale tym wyróżniłem cztery obszary potencjalnego oddziaływania: infrastrukturę pozasportową, infrastrukturę sportową, przepływ turystyczny oraz rynek pracy, które są, w kontekście Euro 2012, szczegółowo rozpatrywane w kolejnych rozdziałach monografii. W rozdziale trzecim przeprowadziłem analizę ilościową przekształceń infrastrukturalnych, dokonujących się w Polsce na skutek organizacji Euro 2012 w podziale na: infrastrukturę drogową, kolejową i lotniczą. W rozdziale czwartym koncentruję się na infrastrukturze sportowej: czterech stadionach przygotowanych w związku z organizacją Mistrzostw Europy w Polsce. Szczególne znaczenie przypisuję w tej części źródłom finansowania obiektów w fazie przygotowawczej, a także przewidywanym źródłom generowania przychodów już po zakończeniu turnieju. Wyniki szerzej zakrojonych badań odnoszących się do sektora turystycznego są zamieszczone w rozdziale piątym. Ich podstawą były badania ankietowe przeprowadzone przeze mnie na grupie 1017 zagranicznych turystów w czasie trwania fazy zasadniczej Euro 2012 w Polsce. Wywiady te były prowadzone na zmodyfikowanym kwestionariuszu wykorzystywanym przez portugalskich badaczy podczas Euro 2004 (Ribeiro i in., 2004) i udostępnionym mi przez Profesora Ribeiro z Uniwersytetu w Minho. Badania w tym obszarze dotyczyły m.in. poszukiwania zależności pomiędzy kwotami wydatkowanymi przez turystów zagranicznych podczas pobytu w Polsce a poziomem PKB per capita w państwach ich pochodzenia lub pomiędzy wydatkowanymi kwotami a dystansem (rozumianym jako odległość pomiędzy Warszawą a stolicą danego państwa) pokonywanym przez tych turystów w drodze do Polski. W toku prowadzonych badań udało się potwierdzić, iż respondenci pochodzący z najbardziej oddalonych od Polski państw (Chiny, Hiszpania, Irlandia) ponosili największe wydatki podczas przygotowań do przyjazdu do Polski. Nie udało się natomiast znaleźć zależności pomiędzy zamożnością przyjezdnych (rozumianą jako PKB per capita) a wydatkowanymi podczas wizyty w Polsce kwotami. W rozdziale szóstym zaprezentowałem wyniki badań dotyczących oddziaływania Euro 2012 na rynek pracy. W tym celu zastosowałem metodę różnic w różnicach (Hotchkiss i in., 2003), w ramach której porównywałem sytuację w zakresie zatrudnienia i płac w regionach (województwach) gospodarzach w porównaniu do pozostałych regionów (województw). Wyniki badań wskazują na 26% wzrost zatrudnienia w regionach gospodarzach w porównaniu do pozostałych polskich regionów w fazie przygotowawczej i fazie imprezy. W fazie po zakończeniu imprezy trudno dostrzec tak pozytywne oddziaływanie Euro 2012 na zatrudnienie (wzrost na poziomie 0,6 % w regionach gospodarzach w porównaniu do pozostałych regionów kraju). Świadczy to o dalece ograniczonym znaczeniu efektów długoterminowych imprezy sportowej w tym względzie. Z kolei w zakresie wynagrodzeń wyniki badań wskazują na negatywne oddziaływanie Euro 2012. Świadczy o tym ok. 2 % niższy wzrost wynagrodzeń w regionach gospodarzach w porównaniu do pozostałych polskich regionów.

W artykule [7] zaprezentowałem wyniki będące efektem przeprowadzonego przeze mnie badania pilotażowego w okresie grudzień 2011-styczeń 2012 w województwie pomorskim. Badanie to było finansowane z pozyskanego w 2011 roku grantu MNiSW pt.: „Wpływ wielkoformatowych imprez sportowych na gospodarkę organizatora”¹³. Badanie pilotażowe było pierwszym etapem badań przeprowadzonych metodą CVM, a

---

¹³ Szczegółowe informacje dotyczące grantu zawarte zostały w części 5.3 autoreferatu.

mających na celu wycenę trudno mierzalnych efektów Euro 2012 w Polsce.¹⁴ Respondentami w badaniu pilotażowym były osoby dorosłe zamieszkujące Trójmiasto: Gdańsk (40%), Gdynię (20%), i Sopot (10%), oraz najbliższe okolice, to jest powiaty: kartuski, pucki, nowodworski, tczewski i wejherowski (łącznie 30%).¹⁵ Przy realizacji wywiadów zastosowałem procedurę zapewniającą reprezentatywność próby badawczej. Podstawowe parametry, takie jak wiek, płeć, wykształcenie i dochody były zbliżone do populacji województwa pomorskiego. Z grupy 300 osób poddanych badaniu pilotażowemu uzyskałem ostatecznie 299 prawidłowo oznaczonych odpowiedzi. Średnia wartość WTP pomorskich respondentów oszacowana została na poziomie 6,71 EUR₂₀₁₂, natomiast wartość zagregowana wyniosła 15,4 mln EUR₂₀₁₂ dla regionu Pomorza. Tę ostatnią kwotę, w związku ze specyfiką konstrukcji hipotetycznego scenariusza zdarzeń, można utożsamiać z gotowością finansowego wsparcia budowy stadionu piłkarskiego w Gdańsku. Uzyskane wyniki badań nad determinantami WTP pokazały, iż bez względu na zastosowany model regresji (spośród trzech zaproponowanych), do czynników wpływających na poziom wyceny efektów trudno mierzalnych należy zaliczyć uzyskiwane dochody. Wśród statystycznie istotnych determinant znalazły się także: poziom zainteresowania piłką nożną oraz pozostawanie w związku małżeńskim. Potwierdza to w większości wyniki uzyskiwane wcześniej przez innych badaczy zajmujących się problematyką wyceny efektów trudno mierzalnych w sporcie (Johnson i in., 2007; Atkinson i in., 2008; Wicker i in., 2010).

W artykule [8] przeanalizowałem czternaście wielkoformatowych wydarzeń sportowych organizowanych w osiemnastu państwach pod względem wpływu ogłoszenia wyników wyboru gospodarza na rynki akcji państw – przyszłych organizatorów. W tym celu dokonałem wyboru jednego, najbardziej rozpoznawalnego indeksu giełdowego w każdym z państw gospodarzy i, opierając się na metodzie skumulowanej przeciętnej nadzwyczajnej stopy zwrotu (CAAR), oszacowałem odchylenia od wartości oczekiwanej stopy zwrotu, która została wcześniej estymowana dla zaproponowanych przedziałów czasowych w tzw. podejściu symetrycznym oraz asymetrycznym (Brown, Warner, 1985). Uzyskane wyniki charakteryzują się niejednoznacznością w zależności od kategorii wydarzenia sportowego. W tym względzie pozytywne oddziaływanie na krajowe rynki akcji dotyczy ogłoszenia wyników wyboru gospodarza LIO, negatywne zaś wiążą się z wyborem organizatora FIFA MŚ.

W artykule [9] przedstawiłem wyniki badań dotyczących determinant WTP oraz wyniki zagregowanych wartości korzyści i kosztów trudno mierzalnych podczas Euro 2012 w Polsce. Badania te przeprowadziłem na próbie 1523 respondentów zamieszkujących cztery regiony będące gospodarzami Euro 2012 oraz jeden region niebędący gospodarzem (region Małopolski). W artykule tym dokonałem wnikliwej analizy determinant oddziałujących na wycenę WTP zarówno w obszarze korzyści jak i kosztów w wariancie uwzględniającym pominięcie tzw. odpowiedzi protestujących. Analiza regresji dowiodła, iż szczególnie wysokie oferty WTP były proponowane przez osoby o wysokich dochodach, wykazujących zainteresowanie piłką nożną oraz dobrze wykształconych i jednocześnie młodych lub w podeszłym wieku (nie w wieku średnim). Wartości średnie WTP zostały zagregowane do poziomu poszczególnych regionów i całego kraju, przy jednoczesnym rozróżnieniu wartości użytkowej i nieużytkowej. Na terenie Polski wartość użytkowa trudno mierzalnych korzyści została oszacowana na poziomie 1,34 mld PLN. W zakresie trudno mierzalnych kosztów znamienne jest uzyskanie ujemnej wartości użytkowej. Oznacza to, iż użytkownicy byli skłonni wносить niższą opłatę, aniżeli nieużytkownicy. Powodem tego była specyfika wyceny kosztów wśród osób, które zgłaszają zapotrzebowanie na imprezę sportową. Użytkownicy, nawet jeśli postrzegali zagrożenia związane z organizacją imprezy, wyceniali je niżej niż osoby niekorzystające w sposób bezpośredni z faktu organizacji Euro 2012.

¹⁴ Badania metodą CVM składały się z dwóch etapów: badania pilotażowego i badania głównego, którego wyniki zostały omówione w części 4.2 niniejszego autoreferatu. Badanie główne zostało poprzedzone badaniem pilotażowym, którego celem było przetestowanie poprawności opracowanego scenariusza hipotetycznego rynku, rozpoznanie reakcji respondentów na zadawane pytania oraz odpowiednie skalibrowanie poziomów wyceny i ustalenie przedziałów dla zaproponowanych poziomów gotowości do zapłaty już w badaniu głównym.

¹⁵ Badanie pilotażowe zostało przeprowadzone na próbie respondentów zastosowanej w ramach grantu badawczego pt.: „EURO 2012 – szanse i zagrożenia dla Pomorza”. Szczegółowe informacje nt. grantu zamieszczone zostały w części 5.3 autoreferatu.

W pozostałych publikacjach w opisywanym obszarze badawczym podejmowałem zagadnienia związane z oddziaływaniem wielkoformatowych wydarzeń sportowych na decyzje przedsiębiorców, konkurencyjność regionów – gospodarzy i sektor turystyczny, znaczenia struktury finansowania dla powodzenia organizacji tych imprez, przenoszeniem spostrzeżeń z tytułu organizacji innych wielkoformatowych wydarzeń sportowych (Euro 2004 w Portugalii) na grunt polski oraz badaniem efektów trudno mierzalnych w związku z budową obiektów sportowych lub organizacją imprez sportowych.

Za autorstwo monografii pt.: *Euro 2012 economic impact on host cities in Poland* zostałem nominowany przez Kapitułę złożoną z przedstawicieli środowisk opiniotwórczych w dziedzinie nauki do Nagrody Prezydenta Miasta Sopotu „Sopocka Muza”, którą zostałem uhonorowany w 2014 roku. Ponadto byłem czterokrotnie nagradzany przez Rektora Politechniki Gdańskiej nagrodami indywidualnymi oraz zespołowymi za szczególne osiągnięcia naukowe (2006, 2008, 2010, 2013).

Artykuł (Zawadzki, 2016) pt.: *Public Perception of Intangible Benefits and Costs in the Valuation of Mega Sports Events: The Case of Euro 2012 in Poland* znajduje się na dziesiątym miejscu, wśród najczęściej przeglądanych artykułów opublikowanych w czasopiśmie *Eastern European Economics*, indeksowanym w *Journal Citation Report*.¹⁶

Przyszłe kierunki realizowanych przeze mnie badań naukowych będą ściśle związane z problematyką efektów wywołanych organizacją imprez sportowych oraz oddziaływaniem obiektów sportowych na lokalną gospodarkę. W tym pierwszym przypadku swoje zainteresowania zamierzam skoncentrować na efektach wynikających z organizacji dużych, choć już niekoniecznie wielkoformatowych wydarzeń sportowych. Pretekstem do podjęcia tej tematyki jest dostępność nowego materiału badawczego. Po zakończeniu Euro 2012 polskie kandydatury do organizacji dużych imprez sportowych są nad wyraz chętnie wybierane przez międzynarodowe federacje sportowe. Drugi z obranych przeze mnie kierunków przyszłych badań będzie dotyczył oddziaływania czterech stadionów piłkarskich na gospodarkę miast gospodarzy w fazie po zakończeniu Euro 2012. W obu przypadkach będę rozwijać zaproponowane przeze mnie podejście dotyczące wyceny trudno mierzalnych korzyści i trudno mierzalnych kosztów. W chwili obecnej w przygotowaniu znajdują się dwie publikacje:

- Zawadzki, K., *The Intangible Effects of Major Sporting Events. The case of Gdansk, Poland* (artykuł przygotowywany do publikacji w *International Journal of Sport Finance*, 15 punktów MNiSW, 5-letni IF 0.689), ;
- Zawadzki, K., *The Tangible and Intangible Effects of Football Stadiums on Local Economy. The Case of Polish Arenas After Euro 2012*.

Ponadto w maju 2017 otrzymałam propozycję z wydawnictwa Springer, opublikowania rozdziału monografii o roboczym tytule: „*Sport management. Tools for sectoral development*”, której redaktorem naukowym będzie profesor Jose Alvarez-Garcia z Universidad de Extremadura w Hiszpanii. Propozycję tą traktuję, jako potwierdzenie atrakcyjności podejmowanej przez mnie tematyki badawczej oraz jej międzynarodowe uznanie.

5.2. Udział w konferencjach oraz seminariach naukowych

Po uzyskaniu stopnia doktora, tj. od roku 2005, brałem aktywny udział w dwudziestu jeden konferencjach naukowych oraz seminariach. Były to zarówno konferencje krajowe (trzynaście), jak i międzynarodowe (osiem). Pełne zestawienie z podziałem na te, w trakcie których wygłaszałem referaty i pozostałe, znajduje się w punkcie

---

¹⁶ <http://www.tandfonline.com/action/showMostReadArticles?journalCode=meee20> według stanu na dzień 9 grudnia 2017 roku.

II.I. oraz odpowiednio III.B. załączników nr 3 i nr 4 do wniosku. Wśród konferencji organizowanych w Polsce warto przytoczyć mój aktywny udział w czterech konferencjach z cyklu „Przedsiębiorczość”, organizowanych przez Kolegium Finansów Szkoły Głównej Handlowej (rocznie w latach 2006-2009) oraz Konferencjach Katedr Finansów: „Finanse 2009 - Teoria i praktyka” organizowanej przez Uniwersytet Szczeciński w 2009 roku; „O nowy paradygmat finansów” organizowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu w 2010 roku; „Finanse wobec problemów gospodarki światowej” organizowanej przez Uniwersytet Gdański w 2013 roku; „Nauka finansów dla rozwoju gospodarczego i społecznego” organizowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie w 2014 roku. Ponadto byłem uczestnikiem i wygłaszałem referaty na konferencjach podejmujących tematykę sportu. Były to w kolejności chronologicznej współorganizowana przeze mnie na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej w 2010 roku konferencja „Euro 2012 - Szanse i zagrożenia dla Pomorza”, konferencja naukowa „Zarządzanie polskim sportem w gospodarce rynkowej” organizowana przez Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu w 2011 roku oraz międzynarodowa konferencja „Sport w mediach” organizowana przez Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Warszawską Wyższą Szkołę Humanistyczną w 2012 roku.

W ramach konferencji zagranicznych wygłaszałem referat podczas 5th annual conference organizowanej w 2010 roku przez The Association for the Study of Sport and the European Union (Sport&EU) we współpracy z Ghent University oraz Loughborough University (Belgia) p.t.: „The challenges of sport governance”. W 2011 roku uczestniczyłem na zasadach wideokonferencji w International Masaryk Conference for PhD students and young researchers w Hradec Králové (Czechy). Ponadto w 2015 byłem uczestnikiem i wygłaszałem referat podczas 15 Annual International Conference on Sports: Economic, Management, Marketing & Social Aspects, organizowanej przez Athens Institute for Education and Research (ATINER) w Atenach (Grecja). Podczas tej ostatniej konferencji pełniłem także funkcję przewodniczącego sesji zatytułowanej „Special Issues on Sports”.

Duże znaczenie dla mojego rozwoju naukowego miała organizacja przeze mnie trzech międzynarodowych seminariów naukowych odbywających się w 2009 roku na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej w ramach realizowanego projektu badawczego pt.: „Euro 2012. Szanse i zagrożenia dla Pomorza”.¹⁷ Na każde z tych seminariów zapraszani byli portugalscy eksperci (Prof. Jose Antonio Cadima-Ribeiro, Prof. Francisco Carballo Cruz), a podejmowane zagadnienia były zgodne z roboczymi tytułami spotkań:

- *The case study of Euro 2004 in Portugal- opportunities and threats for Portuguese economy*, 17-18 marca 2009,
- *Infrastructural transformations during Euro 2004 in Portugal*, 21-22 maja 2009,
- *The impact of Euro 2004 on Portuguese economy and the possible conclusions for Poland*, 23-24 września 2009.

5.3. Realizowane projekty i granty

Po uzyskaniu stopnia doktora byłem zaangażowany w realizację czterech projektów badawczych.

W latach 2005-2006 jako główny wykonawca realizowałem projekt KBN zatytułowany „**Ocena sytuacji polskiego przedsiębiorcy po wejściu Polski do Unii Europejskiej**”, który był finansowany przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji (umowa nr 0277/H02/2005/29), a którego kierownikiem była Pani Profesor Ewa Grzegorzewska-Mischka. W ramach tego projektu przeprowadziłem badania dotyczące dostępności i wykorzystania przez polskie przedsiębiorstwa usługi faktoringu. Efektem realizowanych prac była publikacja: *Zawadzki, K., Faktoring jako alternatywne źródło finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce [w:] Grzegorzewska-Mischka, E. (red.), Sytuacja polskiego przedsiębiorcy po wejściu Polski do Unii Europejskiej, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2006, s. 34-58.*

---

¹⁷ Szczegóły dot. tego projektu znajdują się w części 5.3 niniejszego autoreferatu.

W latach 2009-2010 jako główny wykonawca realizowałem projekt badawczy zatytułowany „**EURO 2012. Szanse i zagrożenia dla Pomorza**” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (umowa nr UDA-POKL.08.01.02-22-016/08-00), którego kierownikiem była dr hab. Julita Wasilczuk, prof. nadzw. PG. W przypadku tego projektu pełniłem funkcję kierownika modułu „Analiza przypadku Portugalia UEFA Euro 2004”. Podczas realizacji badań podjąłem współpracę z grupą portugalskich naukowców pod przewodnictwem Profesora Jose Cadima Ribeiro z Uniwersytetu w Minho, współtworzących dla UEFA raport ekonomiczny po zakończeniu Euro 2004 w Portugalii. Wyniki prowadzonych w ramach niniejszego projektu prac zostały zamieszczone w trzech monografiach naukowych, w tym jednej, której jestem redaktorem naukowym: *Zawadzki, K. (red.), (2010), Euro 2012. Szanse i zagrożenia dla Pomorza. Analiza przypadku Euro 2004 w Portugalii, Wydział Zarządzania i Ekonomii PG, Gdańsk 2010*. Jednocześnie byłem autorem poradnika skierowanego do małych i średnich przedsiębiorstw wydane w postaci e-booka pt.: „*Co powinieneś wiedzieć o Euro 2012?*”. W poradniku zamieściłem praktyczne wnioski i zalecenia dla przedstawicieli sektora MSP w związku z odbywającym się w Polsce wielkoformatowym wydarzeniem sportowym. Ponadto podczas realizacji tego projektu doradzałem w tworzeniu gry decyzyjnej o nazwie „Zagraj Euro 2012!”, przeznaczonej dla przedsiębiorców i odtwarzającej uwarunkowania Euro 2012 wynikające z badań i studium przypadku Euro 2004 w Portugalii. Gra udostępniona została poprzez platformę internetową na stronach www projektu. Wyniki uzyskanych w ramach realizowanego projektu badań zostały przedstawione w czerwcu 2010 roku na współorganizowanej przeze mnie konferencji: „Euro 2012 – Szanse i zagrożenia dla Pomorza”.

W 2011 roku otrzymałem grant Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na przeprowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich pt.: „**Wpływ wielkoformatowych imprez sportowych na gospodarkę organizatora**” (umowa nr 019621). W realizowanym projekcie pełniłem funkcję kierownika. Pozyskane środki wykorzystałem do sfinansowania badań pilotażowych dotyczących wyceny trudno mierzalnych efektów Euro 2012 w regionie Pomorza.

W 2013 roku otrzymałem grant finansowany przez Wydział Zarządzania i Ekonomii PG ze środków na działalność wspomagającą badania na WZiE PG (numer zadania 020352). W ramach pozyskanego finansowania realizowałem prace badawcze zatytułowane „**Wpływ organizacji wielkoformatowej imprezy sportowej na gospodarkę regionu na przykładzie Euro 2012**”. Niemal w całości grant ten przeznaczyłem na dokończenie przeprowadzonych w 2012 roku badań wykorzystujących metodę CVM, a mających na celu wycenę trudno mierzalnych efektów Euro 2012 w polskich regionach gospodarczych i w regionie Małopolski. Charakter mojego udziału w tym projekcie – kierownik.

Aktualnie w trakcie oceny merytorycznej jest złożony wniosek grantowy pt. „**Trudno mierzalne efekty organizacji Euro 2012 w Polsce. Podejście *ex post***”, w ramach Konkursu OPUS 14 ogłoszonego przez Narodowe Centrum Nauki (ID wniosku 394259). W projekt ten jestem zaangażowany jako kierownik.

5.4. Działalność recenzencka

W 2006 roku przygotowałem na zlecenie Kwartalnika Naukowego „Pieniądze i Więź” recenzję powydawniczą opracowania autorstwa Kowalik P., Pietrzak A., (2005), *Finanse międzynarodowe. Zbiór zadań*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

W 2014 roku podjąłem się recenzji monografii autorstwa Karola Kraińskiego zatytułowanej „*Długoterminowe oszczędzanie przy wykorzystaniu platformy inwestycyjnej*” wydanej w 2016 roku przez Wydawnictwo Fundacji Hutena w Elblągu.

Od 2015 roku współpracuję z Ateńskim Instytutem Edukacji i Badań Naukowych (ATINER) w zakresie recenzowania publikacji naukowych z obszaru ekonomii sportu.

Ponadto pełnię, od 2016 roku, funkcję recenzenta naukowego w czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym Journal of Social Sciences Research.

6. POZOSTAŁA DZIAŁALNOŚĆ

6.1. Działalność dydaktyczna

W ramach podejmowanej pracy dydaktycznej na Wydziale Zarządzania i Ekonomii PG i w Instytucie Ekonomicznym PWSZ w Elblągu tworzyłem autorskie programy i prowadziłem następujące, polskojęzyczne przedmioty:

- Analiza techniczna, na studiach I stopnia, kierunku analityka gospodarcza (ćwiczenia),
- Analiza techniczna i fundamentalna, na studiach II stopnia, kierunku zarządzanie (ćwiczenia),
- Bankowość, na studiach I stopnia kierunku ekonomia (wykłady),
- Finanse instytucji międzynarodowych, na studiach II stopnia, kierunku europeistyka (wykłady),
- Finanse międzynarodowe, na studiach II stopnia, kierunku zarządzanie (wykłady i ćwiczenia),
- Finanse publiczne, na studiach I stopnia, kierunku europeistyka (ćwiczenia) oraz na studiach I stopnia, kierunku ekonomia (wykłady),
- Finanse publiczne UE, na studiach II stopnia, kierunku europeistyka (ćwiczenia),
- Finanse UE, na studiach I stopnia, kierunku europeistyka (wykłady),
- Fundusze europejskie w administracji, na studiach I stopnia, kierunku europeistyka (wykłady i ćwiczenia),
- Kontrola funduszy unijnych, na studiach II stopnia, kierunku europeistyka (ćwiczenia),
- Matematyka ekonomiczna, na studiach I stopnia, kierunku ekonomia (wykłady),
- Rynki finansowe, na studiach I stopnia, kierunku europeistyka (ćwiczenia) oraz na studiach I stopnia, kierunku ekonomia (wykłady),
- Zarządzanie finansami firmy turystycznej, na studiach I stopnia, kierunku ekonomia (wykłady i ćwiczenia),
- Zarządzanie finansami przedsiębiorstw, na studiach I stopnia, kierunku ekonomia (wykłady i ćwiczenia).

Realizowałem wykłady i ćwiczenia na zlecenie innych wydziałów Politechniki Gdańskiej, m.in. Wydziału Elektroniki, Telekomunikacji i Informatyki, Wydziału Mechanicznego oraz Wydziału Fizyki Technicznej i Matematyki Stosowanej. W 2012 roku przeprowadzałem zajęcia z zakresu „Finansów” na podyplomowych studiach „Wycena nieruchomości” odbywających się na WZiE PG. Od 2016 roku, w ramach realizowanych przy Politechnice Gdańskiej we współpracy z Giełdą Papierów Wartościowych w Warszawie kursów Szkoły Giełdowej, prowadzę wykłady „Rynek kapitałowy i instrumenty finansowe”.

Ponadto opracowałem programy i prowadziłem przedmioty realizowane w ramach studiów anglojęzycznych:

- Public Finance dla grup studentów zagranicznych przybywających w ramach programu Erasmus,
- Fiscal Policy in Contemporary World, na studiach II stopnia, kierunku Analityka Gospodarcza,
- International Financial Markets, na studiach II stopnia, kierunku Zarządzanie.

W ramach międzynarodowego programu Teaching Staff Mobility ERASMUS, w 2009 roku, prowadziłem zajęcia dydaktyczne w Fachhochschule Stralsund/ Niemcy z zakresu: „Derivative market in the emerging economies”. Dwukrotnie w latach 2014 oraz 2015 pełniłem funkcję konsultanta w zakresie źródeł finansowania działalności gospodarczej w Polsce dla grupy studentów MBA z Lyonu/Francja.

Do lipca 2017 roku byłem promotorem ponad 150 prac dyplomowych, licencjackich i magisterskich, w tym prac przygotowywanych w języku angielskim. Prace pisane po moim kierunku otrzymywały wyróżnienia w konkursach na najlepsze prace dyplomowe. Praca magisterska Jacka Bargielskiego pt. „Analiza wskaźnikowa w ocenie spółdzielczych kas oszczędnościowo – kredytowych na przykładzie Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo – Kredytowej im. Świętego Jana z Kęt” została w 2007 roku wyróżniona w corocznym konkursie Spółdzielczego Instytutu Naukowego. Z kolei praca magisterska Anny Berek pt.: „Konkurencyjność usługi faktoringowej w polskim systemie bankowym ze szczególnym uwzględnieniem sektora banków spółdzielczych” zdobyła w 2012 roku pierwsze wyróżnienie w konkursie o nagrodę „Złotego Pióra” organizowanym przez Polski Związek Faktorów. Fragmenty tej pracy zostały opublikowane w Almanachu Polskiego Związku Faktorów w 2013 roku.

W 2009 roku byłem promotorem pracy licencjackiej realizowanej w ramach procedury podwójnego dyplomowania (Politechnika Gdańska, Fachhochschule Stralsund/ Niemcy) pt. „A Conceptual Framework for Environmentally Oriented Management in Service Businesses – on the Example of the Paper and Toner Consumption at TNS Infratest at the headquarters in Munich”. Ponadto w 2015 roku, na zlecenie Wydziału Mechanicznego PG, byłem promotorem pracy magisterskiej, realizowanej w ramach procedury podwójnego dyplomowania (Politechnika Gdańska, Cranfield University/Anglia) pt.: „Implementation and comparison finite difference methods for Black-Scholes model”.

W celu doskonalenia jakości kształcenia ukończyłem w 2005 roku organizowany przez Politechnikę Gdańską kurs pedagogiczny mający na celu wyposażenie słuchaczy w wiedzę pedagogiczno-psychologiczną i metodyczne przygotowanie do pracy dydaktycznej.

Mimo posiadania kwalifikacji do prowadzenia zajęć dydaktycznych w języku angielskim (certyfikaty ESOL: First Certificate in English oraz Certificate in Advanced English) podejmuję starania mające na celu ciągle doskonalenie umiejętności językowych. Wyrazem tego jest uczestnictwo w warsztatach językowych dla twórczych wykładowców „English on stage” organizowanych przez Centrum Rozwoju Kompetencji przy Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej w listopadzie 2016 roku.

6.2. Działalność popularyzatorska, ekspercka oraz organizacyjna

W ramach działalności organizacyjnej w latach 2012-2016 byłem członkiem z wyboru Rady Wydziału Zarządzania i Ekonomii PG, jako przedstawiciel nauczycieli akademickich. W tym samym czasie pełniłem funkcję sekretarza Rady Programowej przy WZiE PG.

Od 2013 roku znajduję się na liście ekspertów WZiE ds. finansów i rynków finansowych. W ramach tej działalności udzielałem eksperckich wypowiedzi dla Dziennika Bałtyckiego, dodatku Trójmiasto Gazety Wyborczej, portalu Trójmiasto oraz Miesięcznika Ekonomicznego Home&Market.

Ponadto zostałem zaproszony przez TVP Gdańsk do udziału w panelu dyskusyjnym dotyczącym skutków kryzysu na otoczenie biznesowe w regionie Pomorza (Forum Gospodarcze – dzień emisji 29.09.2012). Wypowiadałem się na temat przygotowywanych zmian prawnych w polskim sektorze bankowym w 2011 roku (CSB TV Kaszëbë - dzień emisji 30.12. 2010), sytuacji absolwenta uczelni wyższych na elbląskim rynku pracy (TV Elbląg - dzień emisji 10.09.2009). W dniu 20.10.2014 zostałem zaproszony do porannego wydania wiadomości (TVP Gdańsk) jako laureat nagrody przyznanej przez Prezydenta Miasta Sopotu „Sopocka Muza”.

W związku z przyznaniem nagrody „Sopocka Muza” przeprowadzono ze mną obszerny wywiad, którego treść została zamieszczona w Roczniku Sopockim z 2015 roku.

Od 2011 roku prowadzę wydziałowy blog „Zawadz o finanse” (<http://www1.zie.pg.gda.pl/blogi/zawadzofinance/>). W ramach tej działalności opublikowanych zostało ponad sto wpisów o tematyce ekonomicznej i finansowej. W 2011 roku wraz z czterema innymi blogami prowadzonymi przez pracowników WZiE uzyskał on wyróżnienie w I edycji konkursu Stowarzyszenia Public Relations i Promocji Uczelni Polskich za projekt "Blogi Wydziałowe".

W 2007 roku byłem członkiem rady naukowej konferencji krajowej: Samorząd w Unii Europejskiej organizowanej w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Elblągu. W 2010 roku byłem członkiem komitetu organizacyjnego konferencji krajowej: Euro 2012. Szanse i zagrożenia dla Pomorza organizowanej w Politechnice Gdańskiej. W 2015 roku pełniłem funkcję przewodniczącego sesji tematycznej zatytułowanej „Special Issues on Sports” podczas 15th Annual International Conference on Sports: Economic, Management, Marketing & Social Aspects, organizowanej przez Athens Institute for Education and Research (ATINER), w Atenach.

Rozwijam współpracę ze środowiskiem zewnętrznym, m.in. z DM BZWBK, DM Noble Securities, DM BDM SA, OSTC Polska. W latach 2002-2005 pełniłem funkcję Skarbnika pomorskiego oddziału Stowarzyszenia Inwestorów Indywidualnych (SII). Organizuję wykłady w ramach projektu edukacyjnego Nowoczesne Zarządzanie Biznesem, który powstał z inicjatywy Związku Banku Polskich. Do najbardziej owocnej zaliczam współpracę z Giełdą Papierów Wartościowych w Warszawie, której efektem jest podpisana w 2014 roku umowa pomiędzy WZiE a Fundacją GPW, na mocy której przeprowadzane są m.in. cykliczne wykłady otwarte mające na celu zwiększenie świadomości inwestycyjnej. Z mojej inicjatywy w 2016 roku przy Politechnice Gdańskiej rozpoczęła działalność Szkoła Giełdowa, której jestem koordynatorem. Jednocześnie w ramach realizowanych kursów Szkoły Giełdowej prowadzę wykłady „Rynek kapitałowy i instrumenty finansowe”.

W 2007 roku pełniłem funkcję członka komisji ds. konkursu na stanowisko asystenta w Katedrze Finansów. W 2008 roku współtworzyłem Wydziałowe Dni Sportu. W tym samym roku byłem koordynatorem uczestnictwa WZiE w Targach Academia.

W 2011 roku otrzymałem odznaczenie - Medal Brązowy za Długoletnią Służbę. Od 2017 roku jestem koordynatorem projektów o charakterze aplikacyjnym, realizowanych przez WZiE we współpracy z przedstawicielami lokalnego biznesu.

W latach 2006-2007 sprawowałem opiekę naukową nad dwoma studentkami białoruskimi przyjętymi na WZiE w ramach programu stypendialnego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej im. Konstantego Kalinowskiego pod Patronatem Prezesa Rady Ministrów RP.

Jestem członkiem krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Nauk Społecznych o Sporcie oraz American Economic Association.

W latach 2006-2008 pełniłem funkcję redaktora technicznego cyklu monografii naukowych wydawanych przez Katedrę Finansów WZiE PG. Od początku funkcjonowania (2002 rok) do 2016 roku byłem twórcą i później moderatorem strony internetowej Katedry Finansów a po reorganizacji Katedry Analizy Ekonomicznej i Finansów.

6.3. Współpraca międzynarodowa

W ramach realizowanej działalności dydaktycznej, naukowej i organizacyjnej podejmuję ciągłe starania mające na celu nawiązanie i podtrzymywanie współpracy międzynarodowej. Do najważniejszych działań w tym zakresie zaliczam:

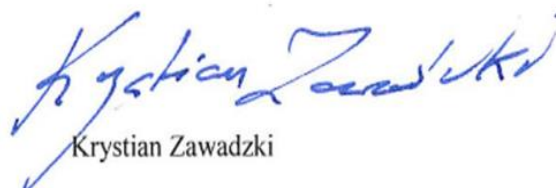
- uczestnictwo w wymianie międzynarodowej w ramach programu ERASMUS Teaching Staff Mobility (patrz – punkt 6.1.),
- pełnienie funkcji konsultanta dla zagranicznych studentów MBA (patrz – punkt 6.1.),
- recenzowanie artykułów naukowych dla zagranicznych organizacji i międzynarodowych czasopism naukowych (patrz – punkt 5.4.),
- członkostwo w American Economic Association,
- organizację seminariów naukowych z udziałem zagranicznych ekspertów (patrz – punkt 5.2.),
- uczestnictwo w projektach naukowych z udziałem partnerów zagranicznych (patrz – punkt 5.3.),
- stałą współpracę z uczelniami zagranicznymi (Uniwersytet w Aveiro/Portugalia/ dr Daniel Magueta, Uniwersytet w Minho/ prof. Jose Antonio Cadima-Ribeiro, Uniwersytet Panoński/Węgry, prof. Atilla Horvath),
- współpracę z Athens Institute for Education and Research,
- realizowanie prac dyplomowych w ramach procedury podwójnego dyplomowania (patrz – punkt 6.1.).

7. PODSUMOWANIE

Mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora w 2005 roku obejmuje 45 publikacji, w większości przygotowanych samodzielnie. Opublikowałem trzy monografie naukowe oraz jeden artykuł indeksowany w *JCR*. Moje prace wg bazy *Google Scholar* cytowane były 101 razy (h-indeks=7). W okresie od uzyskania stopnia doktora uczestniczyłem w realizacji czterech projektów badawczych, przy czym pełniłem funkcję kierownika w przypadku dwóch z nich. Prowadzę czynną współpracę międzynarodową. Podejmuję ciągle starania, mające na celu podniesienie mojego poziomu naukowego i dydaktycznego, poprzez uczestniczenie w kursach i szkoleniach. Byłem promotorem wielu prac dyplomowych, jestem zaangażowany w różne projekty dydaktyczne. Otrzymałem nagrody naukowe.

Jako osiągnięcie naukowe (zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki - Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.), które uznają za znaczący wkład w rozwój nauk ekonomicznych wskazuję monografię zatytułowaną: „**Ekonomiczne efekty organizacji wielkoformatowych wydarzeń sportowych**”.

Biorąc pod uwagę powyższe podjąłem decyzję o ubieganiu się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Krystian Zawadzki

Bibliografia

[uwaga: wszystkie publikacje mojego autorstwa, do których odnoszę się w autoreferacie, są wyszczególnione w załączniku nr 3 do wniosku. Poniżej są wymienione publikacje innych autorów, do których odwołuję się w autoreferacie.]

- Abelson, P. (2011). Evaluating Major Events and Avoiding the Mercantilist Fallacy, *Economic Papers*, 30, (1), 48-59.
- Ahlert, G., Preuss, H. (2010). Experiences in Estimating the Macroeconomic Impact of Mega Tourism Events: the Case of Hosting the FIFA Football World Cup Germany 2006, Working Paper Series No 2, Mainzer Papers on Sports Economics & Management, May 2010.
- Ahmar, S. (2008). Hosting the Olympics: Sprint or Marathon? An empirical study on the employment impacts of hosting major sporting events, University of Strathclyde, Department of Economics.
- Arrow, K., Solow, R., Portney, P. R., Leamer, E. E., Radner, R., Schuman, H. (1993). Report of the NOAA Panel on Contingent Valuation, *Federal Register*, 58, (10).
- Aschauer, D. (1989). Is public expenditure productive?, *Journal of Monetary Economics*, 23, (2), 177-200.
- Atkinson, G., Mourato, S., Szymanski, S., Ozdemiroglu, E. (2008). Are We Willing to Pay Enough to 'Back the Bid?': Valuing the Intangible Impacts of London's Bid to Host the 2012 Summer Olympic Games, *Urban Studies*, 45, (2), 419-444.
- Aylen, J. (1978). The Social Cost Benefit Analysis of Historic Building Restoration: A Case Study of Barlaston Hall, Staffordshire [w:] M. J. Artis, A. R. Nobay (red.), *Contemporary Economic Analysis*, CroomHelm, London 409-417.
- Baade, R. (1996). Professional Sports as a Catalyst for Metropolitan Economic Development, *Journal of Urban Affairs*, 18, (1), 1-17.
- Baade, R. A., Matheson, V. (2002). Bidding for the Olympics: Fool's Gold?, [w:] C.P. Barros, M. Ibrahimo, S. Szymanski (red.), *Transatlantic Sport: The Comparative Economics of North America and European Sports*, Edward Elgar, London, 127-151.
- Baade, R. A., Matheson V.A. (2004). The Quest for the Cup: Assessing the Economic Impact of the World Cup, *Regional Studies* 38, (4), 343-354.
- Barclay, J. (2009). Predicting the Costs and Benefits of Mega-Sporting Events: Misjudgement of Olympic Proportions? *Institute of Economic Affairs* 29, (2), 62-66.
- Barget, E., Gouguet, J. J. (2007). The Total Economic Value of Sporting Events Theory and Practice, *Journal of Sports Economics*, 8, (2), 165-182.
- Barget, E., Gouguet, J. J. (2008). Impact économique et utilité sociale de la Coupe du Monde de Rugby 2007 en France, Synthèse. CDES et Ministère des Sports, Paris.
- Barget, E., Gouguet, J. (2010). Hosting mega-sporting events: Which decision-making rule? *International Journal of Sport Finance*, 5, (2), 141-162.
- Baumann, R., Engelhardt, B., Matheson, V.A. (2011). Labor Market Effects of the World Cup: A Sectoral Analysis, College of the Holy Cross, Department of Economics, Faculty Research Series, Paper No. 11-04.
- Blake, A. (2005). The economic impact of the London 2012 Olympics, Christel DeHaan Tourism and Travel Research Institute, Discussion paper. No.5, Nottingham University, Nottingham..
- Bohlmann, H.R., van Heerden, J.H. (2008). Predicting the economic impact of the 2010 FIFA World Cup on South Africa, *International Journal of Sport Management and Marketing*, 3, (4), 383-396.
- Borowski, J. (red.). (2010). Raport na temat wpływu przygotowań i organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012TM na gospodarkę Polski, Warszawa.
- Brown, S., Warner, J. (1985). Using daily stock returns: The case of event studies, *Journal of Financial Economics*, 14, (1), 3-31.
- Brunet, F. (1995). An economic analysis of the Barcelona'92 Olympic Games: resources, financing and impact, [w:] M. de Moragas, M. Botella, *The Keys to Success: the social, sporting, economic and communications impact of Barcelona'92*, Servei de Publicacions de la UAB, Barcelona, 203-237.
- Burbank, M.J., Adranovich, G., Heying, C.H. (2001). *Olympic Dreams, The impact of Mega - Events on Local Politics*, Lynne Rienner Publishers, London.
- Burns, J., Hatch, J., Mules, T. (1986). *The Adelaide Grand Prix: The Impact of a Special Event*, The Centre for South Australian Economic Studies, Adelaide 1986.
- Calderón, C., Servén, L. (2004). The Effects of Infrastructure Development on Growth and Income Distribution, World Bank Policy Research Working Paper, No. 3400.
- Can, A. (1992). Specification and estimation of hedonic housing price models, *Regional Science and Urban Economics*, 22, (2), 453-474.
- Carlino, G. A., Coulson, N. E. (2004). Compensating differentials and the social benefits of the NFL. *Journal of Urban Economics*, 56, (1), 25-50.
- Carson, R.T., Flores, N.E., Meade, N.F. (2001). Contingent valuation: controversies and evidence, *Environmental and Resource Economics*, 19, 173-210.
- Cashmann, R. (2005). *The bitter-sweet awakening. The legacy of the Sydney 2000 Olympic Games*, Walla Walla Press, Sydney.
- Cashman, R. (2002). Impact of the Games on Olympic host cities: university lecture on the Olympics, Centre d'Estudis Olímpics, International Chair in Olympism, Barcelona; <http://olympicstudies.uab.es/lectures/web/pdf/cashman.pdf>.
- Castellanos, P., Sánchez, J.M. (2007). The economic value of a sports club for a city: empirical evidence from the case of a Spanish football team. *Urban Public Economics Review*, 7, 13-39.

- Castellanos, P., Garcia, J., Sanchez, J.M. (2011). The Willingness to Pay to Keep a Football Club in a City: How Important are the Methodological Issues?, *Journal of Sports Economics*, 12, (4), 464-486.
- Chalkley, B., Essex, S. (1999a). Sydney 2000: The 'Green Games'? *Geography*, 84, (4), 299-307.
- Chalkley, B., Essex, S. (1999b). Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games, *Planning Perspectives*, 14, (4), 369-394.
- Chapin, T. (2002). Identifying the Real Costs and Benefits of Sports Facilities, Lincoln Institute of Land Policy Working Paper, Lincoln Institute Product Code: WP02TC1.
- Chappelet, J. L., Junod, T. (2006). A Tale of 3 Olympic Cities: What can Turin learn from the Olympic legacy of other Alpine cities?, [w:] D. Torres (red.), *Major Sport Events as Opportunity for Development - Proceedings of the Valencia Summit 2006*, Instituto Nóos, Valencia, 83-89.
- Coates, D., Humphreys, B. (1999). The Growth Effects of Sports Franchises, Stadia, and Arenas, *Journal of Policy Analysis and Management*, 14, (4), 601-624.
- Cottrell A., Luchetti R., Gretl user's guide Gnu regression, Econometrics and Time-series Library, 2017, <http://gretl.sourceforge.net/gretl-help/gretl-guide.pdf>.
- Crompton, J. L. (1995). Economic Impact Analysis of Sports Facilities and Events: Eleven Sources of Misapplication, *Journal of Sport Management*, 9, (1), 14-35.
- Crompton, J. L. (2004). Beyond Economic Impact: An Alternative Rationale for the Public Subsidy of Major League Sports Facilities, *Journal of Sports Management*, 18, (1), 40-58.
- Despiney, B., Karpa, W. (2010). Estimating Economic Regional Effects of Euro 2012, *Documents de Travail du Centre d'Economie de la Sorbonne*, CES Working Papers, 2010.06.
- Dwyer, L., Forsyth, P. (2009). Public Sector Support for Special Events, *Eastern Economic Journal*, 35, (4), 481-499.
- Dwyer, L., Forsyth, P., Spurr, R. (2005). Estimating the Impacts of Special Events on an Economy, *Journal of Travel Research*, 43, (4), 351-359.
- Dwyer, L., Forsyth, P., Spurr, R., Ho, T. (2003). The Contribution of Tourism to a State and National Economy: A Multiregional General Equilibrium Analysis, *Tourism Economics*, 9, (4), 431-48.
- Działalność instytucji kultury w Polsce w 2011 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012.
- Essex, S.J. (2011). The Winter Olympics: Driving Urban Change, 1924-2014, [w:] J.R. Gold, M.M. Gold (red.), *Olympic Cities. City Agendas, Planning and the World's Games, 1896-2016*, Routledge, Abingdon-New York, 60-89.
- Feddersen, A., Maennig, W. (2009). Wage and Employment Effects of the Olympic Games in Atlanta 1996. Reconsidered, *Hamburg Contemporary Economic Discussions No 25*, Hamburg.
- Fourie, J., Santana-Gallego, M. (2011). The impact of mega-sport events on tourist arrivals, *Tourism Management* 32, (6), 1364-1370.
- Frankel J.A., Rose A. K. (1996). Currency Crashes in Emerging Markets: an Empirical Treatment, *Journal of International Economics*, 41 (3-4), 351-366.
- Garcia, S. (1993). Barcelona und die Olympischen Spiele, [w:] H. Haussermann, W. Siebel (red.), *Festivalisierung der Stadtpolitik*. Westdeutscher Verlag, Opladen, 251-277.
- Georgiou, S. (1996). Metody wyceny warunkowej [w:] G. Anderson, J. Śleszyński (red.), *Ekonomiczna wycena środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok.
- Getz, D. (1989). Special Events: Defining the Product, *Tourism Management*, 10, (2), 125-137.
- Getz, D. (1991). *Festivals, Special Events, and Tourism*, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Getz, D., Frisby, W. (1988). Evaluating Management Effectiveness in Community-run Festivals, *Journal of Travel Research*, 27, (1), 22-27.
- Glenn, A.J., Bowdin, J.A., O'Toole, W., Harris, R., McDonnell A. (2010)., *Events Management*, Routledge, London/ New York.
- Gold, J. R., Gold M. M. (2011). *Olympic cities: City agendas, planning, and the World's Games*, Routledge, London.
- Gratton, C., Preuss, H. (2008). Maximizing Olympic Impacts by Building Up Legacies, *The International Journal of the History of Sport*, 25, (14), 1922-1938.
- Gripsrud, G. Nes, E.B., Ollson, U.H. (2010). Effects of Hosting a Mega-Sport Event on Country Image, *Event Management*, 14, (3), 193-204.
- Groothuis, P.A., Johnson, B.K., Whitehead, J.C. (2004). Public Funding of Professional Sports Stadiums: Public Choice or Civic Pride?, *Eastern Economic Journal*, 30, (4), 515-526.
- Hagn, F., Maennig, W. (2007a). Labour Market Effects of the 2006 Soccer World Cup in Germany, *IASE/NAASE Working Paper Series*, Paper No. 07-16.
- Hagn, F., Maennig, W. (2007b). Short-term to long-term employment effects of the Football World Cup 1974 in Germany, *IASE/NAASE Working Paper Series*, Paper No 07-21.
- Harris, C.C., Driver, B.L., McLaughlin, M.J. (1989). Improving the contingent valuation method: A psychological approach, *Journal of Environmental Economics and Management*, vol. 17, 213-229.
- Harris, L. (1997). A survey of TOP corporate decision-makers in the US, Europe, Asia and Latin America, *Atlanta Chamber of Commerce*, Atlanta.
- Helmenstein, C. Kleissner, A. (2008). *Volkswirtschaftliche Effekte der UEFA EURO 2008 in Österreich*, SportsEconAustria, Institut für Sportökonomie, Wien.
- Heyne, M. Maennig, W. Suessmuth, B. (2007). Mega-Sporting Events as Experience Goods, *Hamburg Contemporary Economic Discussions No 5*, Hamburg.
- Hicks, J. R. (1943). The four consumer surpluses, *Review of Economic Studies*, 11, (1), 31-41.
- Hiller, H.H. (2000). Mega-events, Urban Boosterism and Growth Strategies: An Analysis of the Objectives and Legitimations of the Cape Town 2004 Olympic Bid, *International Journal of Urban and Regional Research*, 24, (2), 449-458.

- HM Treasury. (2007)., *Hosting the World Cup: A Feasibility Study*, London.
- Horne, J. (2007). The four “knowns” of sports mega-events, *Leisure Studies*, 26, (1), 81-96.
- Hotchkiss, J. L., Moore, R. E., Zobay, S. M. (2003). Impact of the 1996 Summer Olympic Games on employment and wages in Georgia, *Southern Economic Journal*, 69, (3), 691-704.
- Huang, H.C., Lai, Y.H., Chen, L.S., Chang, C.M. (2012). Influence of International Mega Sport Event towards Cognition of Economic, Social-Cultural and Environmental Impact for Residents: A Case Study of the 2009 Kaohsiung World Games, *Advanced Materials Research*, Vols. 524-527, 3392-3397.
- Hughes, H. (1993). Olympic Tourism and Urban Regeneration, *Festival Management and Event Tourism*, 1, (4), 157-162.
- Humphreys, B.R., Prokopowicz, S. (2007). Assessing the impact of sports mega-events in transition economies: EURO 2012 in Poland and Ukraine, *International Journal of Sport Management and Marketing*, 2, (5-6), 496-509.
- Humphreys, J. M., Plummer, M. K. (1995). *The Economic Impact on the State of Georgia of Hosting the 1996 Summer Olympic Games*, Selig Center for Economic Growth, The University of Georgia, Athens.
- International Olympic Committee. (2013). *Olympic Legacy*, Lausanne; http://www.olympic.org/documents/olympism_in_action/legacy/2013_booklet_legacy.pdf.
- International Olympic Committee. (2012). *London 2012 Olympic Games Global Broadcast Report*; http://www.olympic.org/Documents/IOC_Marketing/Broadcasting/London_2012_Global_%20Broadcast_Report.pdf.
- International Olympic Committee. (2006). What is the Olympic Games global impact study?, *Focus Olympic Review*, 6; https://stillmed.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_1077.pdf.
- Jago, L.K. (1997). Special events and tourism behaviour: a conceptualisation and an empirical analysis from a values perspective, Victoria University, Department of Hospitality, Tourism and Marketing Faculty of Business.
- Jakobsen, J., Solberg, H.A., Halvorsen, T., Jakobsen, T.G. (2013). Fool's gold: major sport events and foreign direct investment, *International Journal of Sport Policy and Politics*, 5, (3), 363-380.
- Janczko, B., Mules, T., Ritchie, B. (2002). *Estimating the Economic Impacts of Festivals and Events: A Research Guide*, CRC for Sustainable Tourism.
- Janiskee, R. (1994). Some Macroscale Growth Trends in America's Community Festival Industry, *Festival Management & Event Tourism*, 2, (1), 10-14.
- Johnson, B. K., Mondello, M. J., Whitehead, J. C. (2007). The value of public goods generated by a national football league team, *Journal of Sport Management*, 21, (1), 123-136.
- Johnson, B.K., Whitehead, J.C. (2000). Value of public goods from sport stadiums: The CVM approach. *Contemporary Economic Policy*, 18, (1), 48-58.
- Johnson, B.K., Whitehead, J.C., Mason, D.S., Walker, G.J. (2012). Willingness to pay for downtown public goods generated by large, sports-anchored development projects: The CVM approach. *City, Culture and Society*, 3, (3), 201-208.
- Kasimati, E. (2003). Economic Aspects and the Summer Olympics: a Review of Related Research, *International Journal of Tourism Research*, 5, (6), 433-444.
- Kasimati E. (2006). *Macroeconomic and Financial Analysis of Mega-Events: Evidence from Greece*, University of Bath, Department of Economics and International Development.
- Kasimati, E., Dawson, P. (2009). Assessing the Impact of the 2004 Olympic Games on the Greek Economy: A Small Macroeconometric Model. *Economic Modelling*, 26, (1), 139-146.
- Kavetsos, G., Szymanski, S. (2008). Olympic Games, terrorism and their impact on the London and Paris stock exchanges, *Revue d'Economie Politique*, 2, 189-206.
- Kesenne, S. (1999). Miscalculations and Misinterpretations in Economic Impact Analysis, [w:] C. Jeanrenaud (red.), *In The Economic Impact of Sports*, Neuchatel: CIES, 29-39.
- Kesenne, S. (2005). Do we need an economic impact study or a cost-benefit analysis of a sports event?, *European Sport Management Quarterly*, 5, (2), 133-142.
- Kiel, K.A., Matheson, V., Sullivan, C. (2010). *The Effect of Sports Franchises on Property Values: The Role of Owners versus Renters*, College of the Holy Cross, Department of Economics Faculty Research Series, Paper No 10-01.
- Kim, H. K., Gursoy, D., Lee, S. B. (2006). The impact of the 2002 World Cup on South Korea: Comparisons of pre- and post-games. *Tourism Management*, 27, 86-96.
- Kim, J. G., Rhee, S. W., Yu, J. C., Koo, K. M., Hong, J. D. (1989). *Impact of the Seoul Olympic Games on national development*, Korea Development Institute, Seoul.
- Koronowski, A. (2002). Kształowanie polskiej polityki kursowej na drodze do UGW, *Bank i Kredyt*, nr 9, 67-74.
- Kozak, M.W. (2010). Wielkie imprezy sportowe: korzyść czy strata?, *Studia Regionalne i Lokalne* 1, (39), 48-68.
- Kroes, E.P., Sheldon, R.J. (1988). Stated preference, methods. An introduction, *Journal of Transport Economics and Policy*, 22, (1), 11-25.
- Kultura w 2014 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.
- Kurscheidt M. (2000). Strategic management and cost-benefit analysis of major sport events. The use of sensitivity analyses shown for the case of the Soccer World Cup 2006 in Germany, *Neue Folge*, Nr. 69, Universität Paderborn, Paderborn.
- Law, C.M. (2002). *Urban Tourism. The Visitor Economy and the Growth of Large Cities*, Continuum, London/New York.
- Lee, C. K., Taylor, T. (2005). Critical Reflections on the Economic Impact Assessment of a Mega-Event: The Case of 2002 FIFA World Cup. *Tourism Management* 26, (4), 595-603.
- Leopkey, B., Parent, M.M. (2012). Olympic Games Legacy: From General Benefits to Sustainable long term Legacy, *The International Journal of the History of Sport*, 29, (6), 924-943.
- Li, S., Blake, A., Thomas, R. (2013). Modelling the economic impact of sports events: The case of the Beijing Olympics, *Economic Modelling*, 30, (1), 238-239.
- Liu, D., Wilson, R. (2014). The negative impacts of hosting mega-sporting events and intention to travel: a test of the crowding-out effect using the London 2012 Games as an example, *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 15, (3), 12-26.

- Louw, A.M. (2012). *Ambush Marketing and the Mega-Event Monopoly. How Laws are Abused to Protect Commercial Rights to Major Sporting Events*, TMC Asser Press, Hague.
- Lynch, R., Veal, A. (1996). *Australian Leisure*, Addison Wesley Longman Australia Pty Ltd, South Melbourne.
- Madden, J.R., Crowe, M. (1998). Estimating the Economic Impact of the Sydney Olympic Games, Centre for Regional Economic Analysis, European Regional Science Association, paper No 498.
- Madden, J. R. (2002). The economic consequences of the Sydney Olympics—The CREA / Arthur Andersen Study. *Current Issues in Tourism*, 5, 7-21.
- Maennig, W., Porsche, M. (2008). The feel-good effect at mega sport events: recommendations for public and private administration informed by the experience of the FIFA World Cup 2006, IASE/NAASE Working Paper Series, No. 08-17.
- Malfas, M., Theodoraki, E., Houlihan, B. (2004). Impacts of the Olympic Games as mega-event, *Municipal Engineer* 157, Issue ME3, 209-220.
- Marris, T. (1987). The Role and Impact of Mega-events and Attractions on Regional and National Tourism Development Resolutions, *The Tourist Review*, 42, (4), 3-12.
- Marshall, A. (1925). *Zasady ekonomiki*, M. Arcta, Warszawa.
- Matheson, V. A. (2009). Economic Multipliers and Mega-Event Analysis, *International Journal of Sport Finance*, 4, (1), 63-70.
- Matheson, V.A. (2006). Mega-Events: The effect of the world's biggest sporting events on local, regional, and national economies, College of the Holy Cross, Department of Economics Faculty, Research Series, Paper No. 06-10, Worcester.
- Matheson, V. A., Baade, R. A. (2004). Mega-sporting events in developing nations: Playing the way to prosperity? *South African Journal of Economics*, 72, (5), 1085-1096.
- Meyerhoff, J., Liebe, U. (2006). Protest beliefs in contingent valuation: Explaining their motivation, *Ecological Economics*, 57, 583-594.
- Międzynarodowy Komitet Olimpijski, Karta Olimpijska, Wrzesień 2013; http://www.olimpijski.pl/files/Download/1_ok_pl_olympic_charter_en-september2013.pdf z dnia 18 września 2015.
- Millet, L. (1995). The Games of the City, [w:] M. Moragas, M. Botella, (red.), *The Keys to Success*, Centre d'Estudis Olímpics, Barcelona 188-201.
- Mills, B. M., Rosentraub, M. S. (2013)., Hosting mega-events: A guide to the evaluation of development effects in integrated metropolitan regions. *Tourism Management*, 34, 238-246.
- Mitchell, R. C., Carson, R. T. (1989). Using surveys to value public goods: The contingent valuation method, *Resources for the Future*, Washington DC.
- Müller, M. (2015). What makes an event a mega-event? Definitions and sizes, *Leisure Studies*, 34, (6), 627-642.
- Mules, T., Faulkner, B. (1996). An Economic Perspective on Special Events, *Tourism Economics*, 2, (2), 107-117.
- Murphy, J.J., Allen, P.G., Stevens, T.H., Weatherhead, D. (2005). A meta-analysis of hypothetical bias in stated preference valuation, *Environmental and Resource Economics*, 30, 313-325.
- Nash, C.A. (1978). *The Theory of Social Cost Measurement*, [w:] D.W Pearce (red.), *The Valuation of Social Cost*, George Allen & Unwin, London, 8-16.
- Nicholls, S., Crompton, J. (2007). The impact of a golf course on residential property values, *Journal of Sport Management*, 21, (4), 555-570.
- Owen, J.G. (2006). The intangible benefits of sports teams. *Public Finance and Management*, 6, (3), 321-345.
- Pearce, D.W. (1971). *Cost-Benefit Analysis*, Macmillan, London.
- Pearce, D., Barbier, E.B. (2000). *Blueprint for a sustainable economy*, Earthscan Publications Ltd, London.
- Pietrzak, E. (2002). Projekcja rozwoju rynku walutowego oraz kształtowania się kursu złotego do roku 2005 (synteza), [w:] E. Pietrzak, A. Sławiński, *Projekcja rozwoju rynków: kapitałowego, walutowego, pochodnych instrumentów finansowych i pieniężnego do roku 2005*, CeDeWu, Warszawa, 14-18.
- Pillay, U., Bass, O. (2008). Mega-events as a Response to Poverty Reduction: The 2010 FIFA World Cup and its Urban Development Implications, *Urban Forum*, 19, 19-32.
- PKOl, Statut Polskiego Komitetu Olimpijskiego z dnia 26 kwietnia 2016 roku; http://www.olimpijski.pl/Media/files/STATUT_PKOl_obowiazujacy_2016.pdf z dnia 14 lipca 2017 roku.
- Power, P., Harris, S.A. (1973). A Cost Benefit Evaluation of Alternative Control Policies for Foot-and-Mouth Disease in Great Britain, *Journal of Agricultural Economics*, 24, (3), 573-600.
- Preuss, H. (2004). *The Economics of Staging the Olympics. A Comparison of the Games 1972-2008*, Edward Elgar Publishing Inc., Cheltenham/Northampton.
- Preuss, H. (2007). The Conceptualisation and Measurement of Mega Sport Event Legacies, *Journal of Sport and Tourism*, 12, (3-4), 207-227.
- Preuss, H. (2011). A method for calculating the crowding out effect in sport mega-event impact studies: The 2010 FIFA World Cup, *Development Southern Africa*, 28, (3), 367-385.
- Preuss, H., Werkmann, K. (2011). Erlebniswert Olympischer Winterspiele in München 2018, *Sport und Gesellschaft, Sport and Society*, 8, (2), 97-123.
- Próchniak, M. (2009). Czynniki wzrostu gospodarczego – przegląd wyników badań empirycznych, [w:] R. Rapacki (red.), *Wzrost gospodarczy w krajach transformacji. Konwergencja czy dywergencja?*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 32-73.
- Pyo, S., Cook, R., Howell, R. (1988). Summer Olympic Tourism Market: Learning From the Past, *Tourism Management*, 9, (2), 137-144.
- Raetzl, S., Weimann, J. (2006). Der maradona effekt: Wie viel wohlfahrt schafft die deutsche nationalmannschaft? *Perspektiven der Wirtschaftspolitik*, 7, (2), 257-270.

- Rahmann, B., Kurscheidt, M. (2002). The Soccer World Cup 2006 in Germany: choosing match locations by applying a modified cost-benefit model, [w:] C.P. Barros, M. Ibrahim, S. Szymanski (red.), *Transatlantic Sport. The Comparative Economics of North American and European Sports*, Edward Elgar, Cheltenham/Northampton, 171-203.
- Ramdas, B., van Gaalen, R., Bolton, J. (2015). The Announcement Impact of Hosting the FIFA World Cup on Host Country Stock Markets, *Procedia Economics and Finance*, 30, 226–233.
- Rappaport, J. Wilerson, C. (2001). What are the benefits of hosting a major league sports franchise? Federal Reserve Bank of Kansas City; <http://www.kansascityfed.org/publicat/econrev/PDF/1q01rapp.pdf>.
- Ribeiro, J. C., Viseu, J., Dalalande, T., Rodrigues, C. (2004). UEFA Euro 2004 Visitor Analysis, NIPE Working Papers No 15.
- Richards, G., Wilson, J. (2004). The Impact of Cultural Events on City Image: Rotterdam, *Cultural Capital of Europe 2001, Urban Studies*, 41, (10), 1931–1951.
- Ricquart, V.J. (1988). *The Games within the Games. The Story Behind the 1988 Seoul Olympics*, Hantang Books, Seoul.
- Ritchie, B. (1996). How Special are Special Events? An Impact Study of the National Mutual New Zealand Masters Games on Dunedin's Economy, [w:] G. Kearsley (red.), *Tourism Down Under II; Towards a More Sustainable Tourism*, Centre for Tourism, University of Otago, Dunedin, 73-79.
- Ritchie, J. (1984). Assessing the Impact of Hallmark Events: Conceptual and Research Issues, *Journal of Travel Research*, 23, (1), 2-11.
- Roaf, V., Deventer, K., Houston, C. (1996). *The Olympics and Development. Lessons and Suggestions*, Development Action Group, Cape Town.
- Roche, M. (1994). Mega-events and urban policy. *Annals of Tourism Research*, 21, 1–19.
- Roche, M. (2000). *Mega-events and modernity*, Routledge, London.
- Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.
- Rojek, C. (2014). Global event management: A critique. *Leisure Studies*, 33, 32–47.
- Rose, A. K., Spiegel, M. M. (2011). The Olympic Effect, *Economic Journal, Royal Economic Society*, 121, (553), 652-677.
- Searle, G. (2002). Uncertain Legacy: Sydney's Olympic Stadiums, *European Planning Studies*, 10, (7), 845 – 860.
- Sivaiev, D. (2013). The Olympic Games and Structural Transformation in Hosting Metropolitan Areas, Development Planning Unit, The Bartlett University College London, Working Paper No. 153.
- Soutar, G. McLeod, P. (1993). Residents' Perceptions on Impact of the America's Cup, *Annals of Tourism Research*, 20, (3), 571-582.
- Sterken, E. (2006). Growth Impact of Major Sporting Events, *European Sport Management Quarterly*, 6, (4), 375-389.
- Sulejewicz, A. (1991). *Analiza społecznych kosztów i korzyści. Między ekonomią dobrobytu a planowaniem rozwoju*, PWE, Warszawa.
- Szymanski, S. (2002). The Economic Impact of the World Cup, *World Economics*, 3, (1), 169-177.
- Taks, M., Kesenne, S., Chalip, L., Green, B. C., Martyn, S. (2011). Economic Impact Analysis Versus Cost Benefit Analysis: The Case of a Medium-Sized Sport Event, *International Journal of Sport Finance*, 6, (3), 187-203.
- Tien, T. C., Lo, H. C., Lin, H. W. (2011). The Economic Benefits of Mega Events: A Myth or a Reality? A Longitudinal Study on the Olympic Games, *Journal of Sport Management*, 25, (1), 11-23.
- Travis, A., Croize, J. (1987). The Role and Impact of Mega-Events and Attractions on Tourism Development in Europe: A Micro Perspective, *Proceedings of the 37th Congress of AIEST, Calgary 1987*.
- Tu, C. (2005). How does a new sports stadium affect housing values? The case of FedEx Field, *Land Economics*, 81, (3), 379–395
- Tyrrell, T., Johnston, R. (2001). A framework for assessing direct economic impacts of tourist events: Distinguishing origins, destinations, and causes of expenditures, *Journal of Travel Research*, 40, (1), 94-100.
- Walle, A. (1996). Festivals and Mega events: Varying Roles and Responsibilities, *Festival Management & Event Tourism*, 3, (3), 115-119.
- Walton, H., Longo, A., Dawson, P. (2008). A contingent valuation of the 2012 London Olympic Games: A regional perspective. *Journal of Sports Economics*, 9, 304–317.
- Wańkowski, Z. (2015). Społeczno-ekonomiczne determinanty rozwoju turystyki sportowej na przykładzie biegów maratońskich, *Marketing i Rynek*, 8, 790-798.
- Weed, M., Jackson, G. (2009). *The Relationship Between Sport and Tourism*, [w:] B. Houlihan (red.), *Sport and Society. A Student Introduction*, Sage, London, 395-414.
- Wicker, P., Kiefer, S., Dilger, A. (2015). The Value of Sporting Success to Germans: Comparing the 2012 UEFA Championships with the 2012 Olympics, *Journal of Business Economics*, 85, (8), 897-919.
- Wicker, P., Prinz, J., von Hanau, T. (2012). Estimating the value of national sporting success, *Sport Management Review* 15, 200-210.
- Willis, K.G. (2014). The use of stated preference methods to value cultural heritage, [w:] V. Ginsburgh, D. Throsby (red.), *Handbook of the economics of art and culture*, Oxford, North Holland, 145–181.
- Witt, S. (1988). Mega-events and Mega-attractions, *Tourism Management*, 9, (1), 76-77.
- Wood, E.H. (2006). Measuring the social impacts of local authority events: a pilot study for a civic pride scale, *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 11, (3), 165–179.
- Zimbalist, A. (2015). *Circus Maximus. The Economic Gamble Behind Hosting the Olympics and the World Cup*, Brookings Institution Press, Washington.
- Żuryński, R. (2014). Organizacja wielkoformatowych imprez sportowych przy uwzględnieniu orientacji ekologicznej, *Nauki o Zarządzaniu Management Sciences*, 1, (18), 111-125.
- Żyśko, J., Piątkowska, M., Gocłowska, S. (2014). Zjawisko ambush marketingu podczas organizacji wielkich imprez sportowych, [w:] K. Celuch (red.), *Zarządzanie i organizacja przemysłu spotkań w Polsce. Teoria i praktyka*, Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji w Warszawie, Warszawa, 133-147.